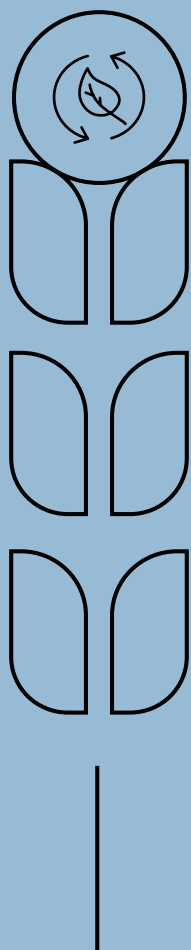
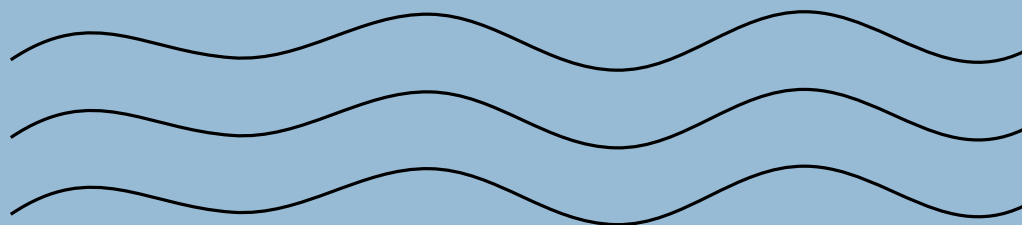


To musisz wiedzieć



o Zielonym Ładzie
i wspólnej
polityce rolnej

FAKTY I PRZYSZŁOŚĆ PO PROTESTACH ROLNIKÓW



Justyna Zwolińska
Aleksandra Pępkowska-Król
Paulina Sobiesiak-Penszko

INSTYTUT SPRAW
PUBLICZNYCH



**Instytut Spraw Publicznych
Program Zrównoważonego Rozwoju i Polityki Klimatycznej
Koalicja Żywa Ziemia
Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
Koalicja Rolnictwo dla Przyrody**

Przedruk materiałów Instytutu Spraw Publicznych w całości
lub części możliwy jest wyłącznie za zgodą Instytutu.

Cytowanie oraz wykorzystywanie danych empirycznych dozwolone
jest z podaniem źródła.

Publikacja wydana dzięki wsparciu European Climate Foundation.

© Copyright by Instytut Spraw Publicznych

Warszawa 2024

ISBN 978-83-7689-458-4

Redakcja językowa i korekta: Marcin Grabski (mesem.pl)

Skład i opracowanie graficzne: Studio Graficzne Papercut

Wydawca

Fundacja Instytut Spraw Publicznych

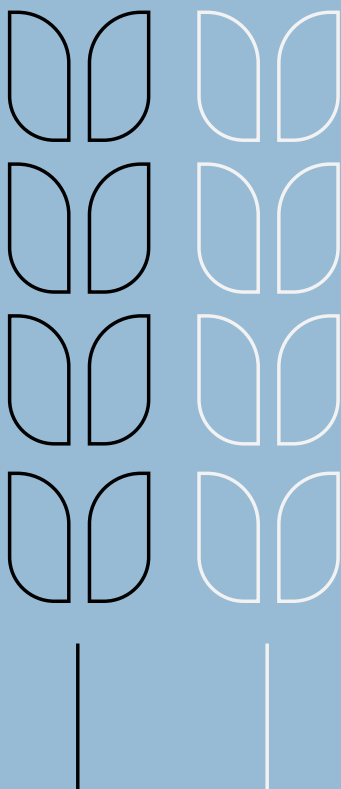
ul. Szpitalna 5 lok. 22

00-031 Warszawa

Spis treści

* Wstęp	4
* Europejskie ramy transformacji rolnictwa	6
* Wspólna polityka rolna w latach 2023–2027	14
* Normy dobrej kultury rolnej warunkujące otrzymanie płatności w ramach wspólnej polityki rolnej	22
* Wymogi w zakresie zarządzania warunkujące otrzymanie płatności w ramach wspólnej polityki rolnej	36
* Zmiany osłabiające zieloną reformę rolnictwa po protestach rolników	42
* Co dalej?	48

Wstęp



Protesty rolnicze, które w ostatnich miesiącach przetoczyły się przez Europę, oraz szum informacyjny wokół postulatów protestujących pokazują pilną potrzebę działań edukacyjnych dotyczących polityki rolno-żywnościowej. Rzetelna wiedza na ten temat to podstawa lepszego zrozumienia sytuacji rolnictwa, złożoności uwarunkowań jego funkcjonowania i konieczności zmian w tym sektorze.

W Polsce do tej pory brakowało poważnej debaty publicznej na temat rolnictwa i żywności. Nie poruszano wystarczająco szeroko kwestii oddziaływania rolnictwa na środowisko i klimat, jakości żywności, związku między rolnictwem a zdrowiem publicznym. Pomijano również ważny głos społeczeństwa obywatelskiego w decyzjach dotyczących polityki rolno-żywnościowej.

Podczas protestów oczekiwania rolników we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej skupiały się przede wszystkim na:

- * zakazie importu towarów rolnych i żywności z Ukrainy oraz innych państw spoza Unii Europejskiej,
- * odrzuceniu Europejskiego Zielonego Ładu,
- * odrzuceniu unijnego rozporządzenia w sprawie odbudowy przyrody (*Nature Restoration Law*).

Postulatem charakterystycznym dla polskich rolników było zaś wsparcie rozwoju fermowej produkcji zwierzęcej na terenie naszego kraju.

Strajki rolników spotkały się z powszechnym poparciem społecznym. Czy to jednak oznacza, że rozumiemy postulaty strajkujących? Czy jako społeczeństwo sprzeciwiamy się razem z rolnikami przeprowadzeniu transformacji sektora rolniczego i odrzucamy korzyści z nią związane?

Badania More in Common z 2024 roku pokazują, że co prawda 72% Polek i Polaków jest zdania, że Europejski Zielony Ład przyniesie Polsce więcej strat niż korzyści, ale – z drugiej strony – ponad połowa społeczeństwa (57%) uważa, że w obliczu zmiany klimatu rolnicy muszą zmienić sposób prowadzenia swoich gospodarstw, a 66% ankietowanych sądzi, że zmiana klimatu doprowadzi do wzrostu cen żywności. Wysokie jest również ogólne poparcie dla działań proklimatycznych¹.

Mamy nadzieję, że niniejsze opracowanie umożliwi zmierzenie się z populistycznymi opiniami na temat realiów dzisiejszego stanu łańcucha żywnościowego zarówno w Polsce, jak i poza nią.

¹ M. Wittels, A. Traczyk, *Polityka klimatyczna z ludzką twarzą. Oczekiwania Polek i Polaków wobec zielonej transformacji*, <https://www.moreincommon.pl/co-robimy/polityka-klimatyczna-z-ludzka-twarza> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Europejskie ramy transformacji rolnictwa

Bardziej ambitne cele klimatyczne Unii Europejskiej na 2030 i 2050 rok

Dostarczanie czystej, przystępnej cenowo i bezpiecznej energii

Zmobilizowanie sektora przemysłu na rzecz czystej gospodarki o obiegu zamkniętym

Budowanie i remontowanie w sposób oszczędzający energię i zasoby

Transformacja gospodarki Unii Europejskiej z myślą o zrównoważonej przyszłości

Europejski Zielony Ład

Wspieranie badań naukowych i pobudzanie innowacji

Zerowy poziom emisji zanieczyszczeń na rzecz nietoksycznego środowiska

Ochrona i odbudowa ekosystemów oraz bioróżnorodności

„Od pola do stołu”: sprawiedliwy, zdrowy i przyjazny środowisku system żywnościowy

Przyspieszenie przejścia na zrównoważoną i inteligentną mobilność

Finansowanie transformacji

Nikt nie zostanie pozostawiony w tyle (sprawiedliwa transformacja)

Unia Europejska w roli światowego lidera

Europejski Pakt na rzecz Klimatu

Europejski Zielony Ład

Europejski Zielony Ład to pakiet inicjatyw politycznych, którego celem jest skierowanie Unii Europejskiej na drogę transformacji ekologicznej, mający prowadzić do osiągnięcia neutralności klimatycznej w 2050 roku.

Nie obejmuje on wyłącznie rolnictwa, ale także inne sektory europejskiej gospodarki, w tym między innymi przemysł, energetykę, budownictwo. Został przyjęty z uwagi na globalną bierność oraz niechęć we wdrażaniu postanowień porozumienia paryskiego z 2015 roku, zakładającego wspólny międzynarodowy wysiłek, aby nie dopuścić do dalszego podnoszenia temperatury na świecie.

Europejski Zielony Ład został przedstawiony przez Komisję Europejską w grudniu 2019 roku. Założono w nim obniżenie emisji gazów cieplarnianych o 40% do 2030 roku, a następnie o 55%. Miał on być największym wysiłkiem środowiskowo-klimatycznym na świecie.

Jego część dotycząca rolnictwa – a właściwie całego łańcucha żywnościowego – czyli Strategia „Od pola do stołu” (F2F), jest komunikatem Komisji Europejskiej, który ukazał się 20 maja 2020 roku. Tego samego dnia wydano komunikat o Strategii na rzecz różnorodności biologicznej, również mającej kluczowe znaczenie dla rolnictwa.

Nie jest prawdą, że Europejski Zielony Ład został przyjęty przez Polskę w związku z uwolnieniem środków z Krajowego Planu Odbudowy. Wyjaśnia to chronologia wydarzeń.

Plan działań na rzecz zrównoważonego rozwoju Europy

Emisyjność łańcucha żywnościowego i rolnictwa:

- * Globalne emisje gazów cieplarnianych – około **30%** całej łańcuch żywnościowy (od pola do stołu)² (2021).
- * Globalne emisje gazów cieplarnianych – **18% rolnictwo, leśnictwo i użytkowanie gruntów**, w tym 5,8% emisji z produkcji zwierzęcej³ (2020).
- * Około **78%** globalnych emisji amoniaku pochodzi z rolnictwa⁴ (2022).

Źródło: Our World in Data (ourworldindata.org).

² Zob. <https://ourworldindata.org/greenhouse-gas-emissions-food> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

³ Zob. <https://ourworldindata.org/ghg-emissions-by-sector> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

⁴ Zob. https://ourworldindata.org/explorers/air-pollution?facet=none&Pollutant=Ammonia+%28NH%E2%82%83%29&Sector=Agriculture&Per+capita=false&country=USA~CHN~IND~GBR~OWID_WRL [dostęp: 13 maja 2024 roku].



Strategia „Od pola do stołu” to ramy polityki określające cele i inicjatywy Unii Europejskiej na rzecz sprawiedliwego społeczeństwa, zrównoważonego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego.

Strategia „Od pola do stołu”

Strategia „Od pola do stołu” to ramy polityki określające cele i inicjatywy Unii Europejskiej na rzecz sprawiedliwego społeczeństwa, zrównoważonego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego. Jej głównym celem jest zapewnienie Europejczykom dostępu do wystarczającej ilości przystępnej cenowo, pełnowartościowej i zrównoważonej żywności.

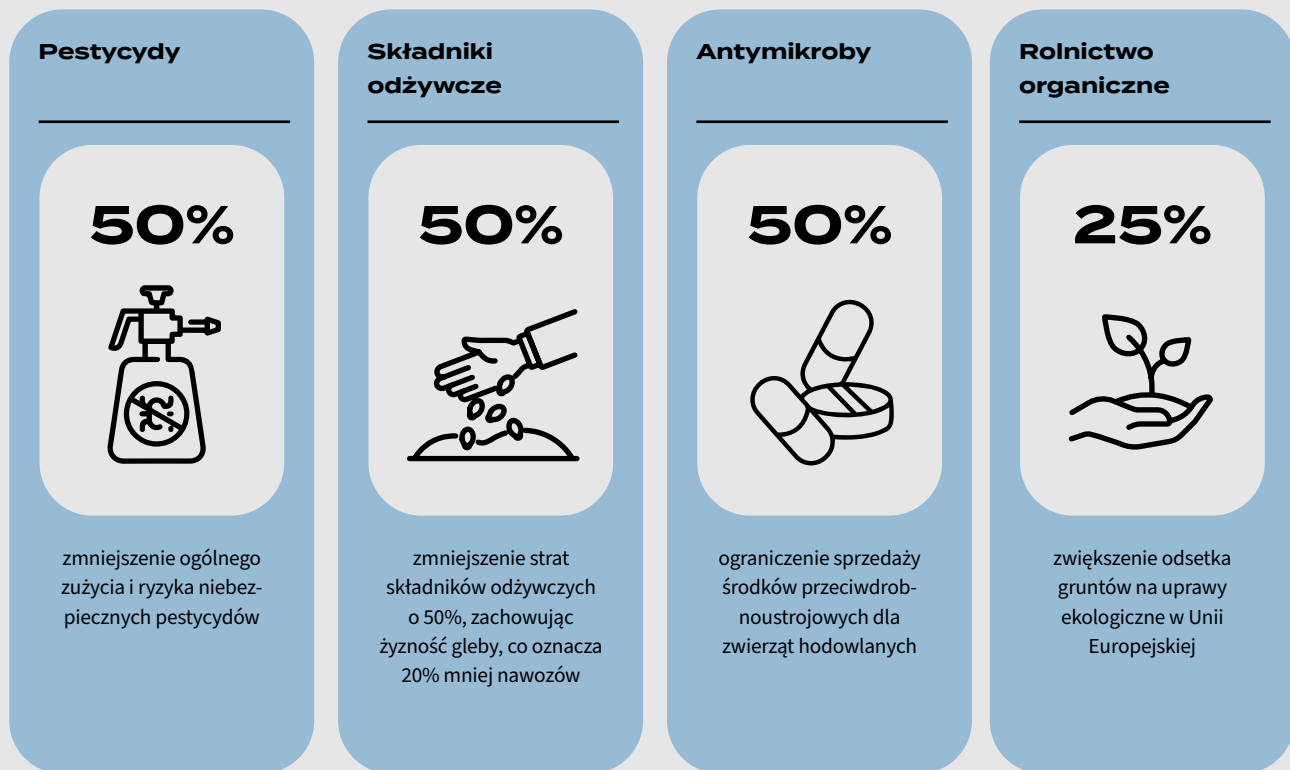
Cele tej strategii o szczególnym znaczeniu dla praktyk rolniczych dotyczą:

- * zmniejszenia ogólnego stosowania i ryzyka stosowania pestycydów chemicznych o **50%** oraz stosowania bardziej niebezpiecznych pestycydów o **50% do 2030 roku**,
- * zmniejszenia strat składników pokarmowych o co najmniej **50%**, przy jednoczesnym zapewnieniu, że nie nastąpi pogorszenie żyzności gleby. Ograniczy to zużycie nawozów o co najmniej **20% do 2030 roku**,
- * zmniejszenia ogólnej sprzedaży środków **przeciwdrobnoustrojowych w Unii Europejskiej** dla zwierząt hodowlanych i akwakultury o **50% do 2030 roku**,
- * zwiększenia powierzchni gruntów rolnych Unii Europejskiej przeznaczonych na **rolnictwo ekologiczne do 2030 roku** o co najmniej **25%**,
- * znacznego wzrostu ekologicznej akwakultury – chowu i hodowli ryb oraz pozostałych organizmów morskich.

Strategia „Od pola do stołu” ma również pozytywnie wpłynąć na skrócenie łańcuchów dostaw, redukcję opakowań żywności i ograniczenie marnowania żywności. Zakłada poprawę dobrostanu zwierząt gospodarskich. Ma się także przyczynić do tworzenia gospodarki o obiegu zamkniętym oraz zwiększenia magazynowania węgla w glebie dzięki poprawie stanu gleb, co ma ogromne znaczenie dla łagodzenia zmiany klimatu.

Strategia ta ma być realizowana głównie przez wprowadzenia zmian w ramach wspólnej polityki rolnej. Kluczowe jest dla niej również rozporządzenie o zrównoważonym stosowaniu syntetycznych pestycydów (rozporządzenie SUR).

Cele w zakresie zrównoważonej produkcji żywności do 2030 roku



Źródło: Komisja Europejska.

Strategia na rzecz różnorodności biologicznej

Strategia na rzecz różnorodności biologicznej jest długoterminowym planem służącym ochronie przyrody i odwróceniu procesu degradacji ekosystemów. Jej głównym celem jest odbudowa różnorodności biologicznej w Europie do 2030 roku przez zastosowanie konkretnych działań, takich jak:

- * **objęcie ochroną co najmniej 30% unijnych obszarów lądowych i 30% unijnych obszarów morskich,**
- * **zapewnienie nienaruszalności lasów pierwotnych,**
- * **odbudowanie zniszczonych ekosystemów,**
- * **renaturalizacja 25 tysięcy kilometrów rzek,**
- * **zasadzenie 3 miliardów drzew.**

Z 25% budżetu Unii Europejskiej przeznaczonych na **działania w dziedzinie klimatu** znaczna część zostanie zainwestowana w odbudowę różnorodności biologicznej i rozwiązania oparte na zasobach przyrody (na przykład przez nawadnianie gruntów i odtwarzanie bagiennych stref buforowych wzdłuż cieków dla większej retencji wody w krajobrazie i ochrony wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniami spływającymi z pól uprawnych).

Wydatkowanie w Unii Europejskiej na ochronę różnorodności biologicznej ma wynosić 20 miliardów euro rocznie.

Zgodnie z założeniami strategii na rzecz różnorodności biologicznej Unia Europejska pracuje nad nowymi przepisami o odbudowie różnorodności biologicznej i ekosystemów. Kluczowym z nich jest **rozporządzenie w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych** (*Nature Restoration Law*), które ma być odpowiedzią na podwójny kryzys, wynikający z utraty róż-



Stan

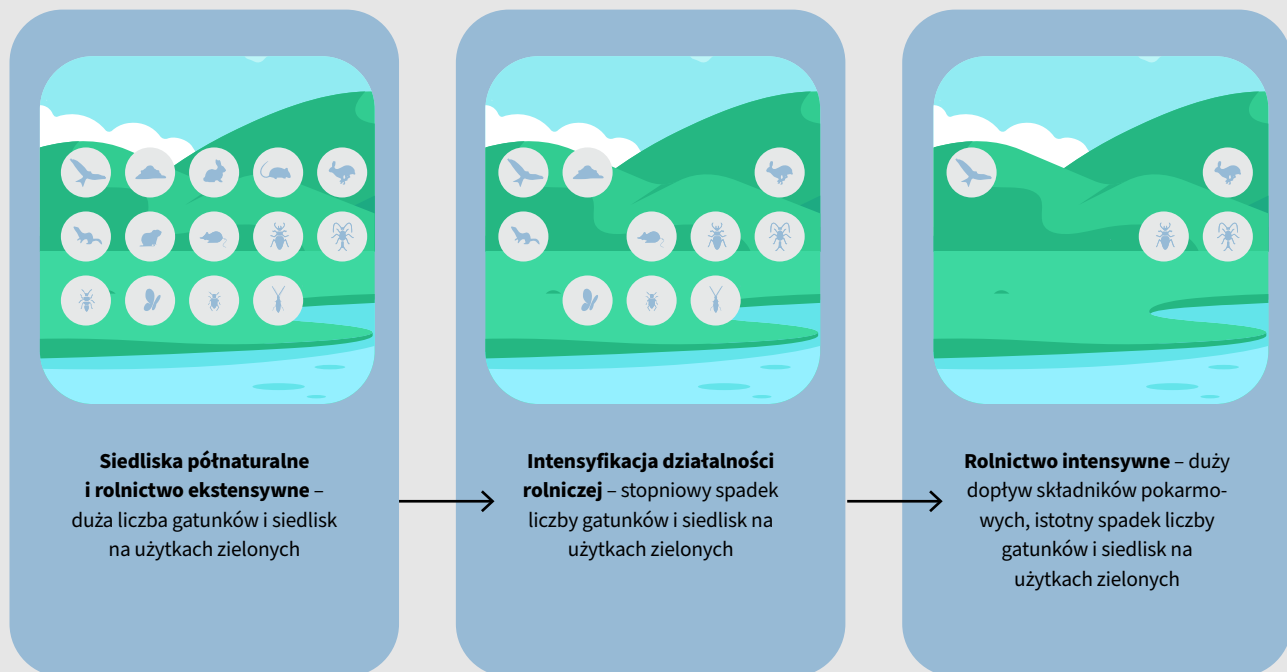
81%

chronionych siedlisk przyrodniczych w Unii Europejskiej jest niezadowolający lub zły, a w Polsce tylko 20% z nich jest w dobrym stanie.

norodności biologicznej oraz zmiany klimatu. Jest to ogromne wyzwanie.

Stan 81% chronionych siedlisk przyrodniczych w Unii Europejskiej jest niezadowolający lub zły, a w Polsce tylko 20% z nich jest w dobrym stanie⁵. Dotyczy to szczególnie krajobrazu rolniczego. Tutaj zmniejszanie się różnorodności biologicznej i pogarszanie się stanu siedlisk przyrodniczych jest powiązane przede wszystkim z intensyfikacją użytkowania gruntów.

Różnorodność biologiczna na obszarach o różnej intensyfikacji użytkowania gruntów



Źródło: <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/biodiversity-13-2020/pl/index.html> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

⁵ Zob.: <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>; <https://www.clientearth.pl/najnowsze-dzialania/artykuly/byc-albo-nie-byc-dla-europejskiej-przyrody-przed-nami-kluczowe-glosowanie/> [dostęp do obu: 13 maja 2024 roku].

**Prawidłowo
funkcjonujące
ekosystemy
zapewniają między
innymi:**

- * optymalną stabilność i wydajność produkcji rolnej,
- * większą odporność na zmianę klimatu,
- * większą różnorodność biologiczną,
- * mniejsze ryzyko powodzi, susz i fal upałów⁶.

Działania mające na celu odbudowę zasobów przyrody do 2030 roku obejmą łącznie co najmniej 20% obszarów morskich i lądowych Unii Europejskiej, a do 2050 roku – wszystkie ekosystemy wymagające odbudowy. Odbudowa dotyczy zarówno siedlisk przyrodniczych chronionych europejskim prawem, jak i tych, które nie są objęte ochroną. Działania z zakresu odbudowy obejmą ekosystemy leśne, rzeczne, mokradłowe, morskie, rolnicze i miejskie. Rozporządzenie ma również na celu odbudowę populacji owadów zapylających.

Odbudowa zasobów przyrodniczych, takich jak woda, gleby, lasy, oraz ochrona różnorodności biologicznej wszystkich ekosystemów ma ogromne znaczenie dla przyszłości. Prowadzi do kształtowania stabilnej, konkurencyjnej i odpornej gospodarki Unii Europejskiej oraz poprawia jej bezpieczeństwo.

Rozporządzenie wskazuje jednoznacznie, że państwa członkowskie mają wprowadzić środki odbudowy prowadzące do wzrostu różnorodności biologicznej w ekosystemach rolniczych, biorąc pod uwagę potrzeby społeczne i gospodarcze obszarów wiejskich oraz konieczność zapewnienia zrównoważonej produkcji rolnej w Unii Europejskiej.

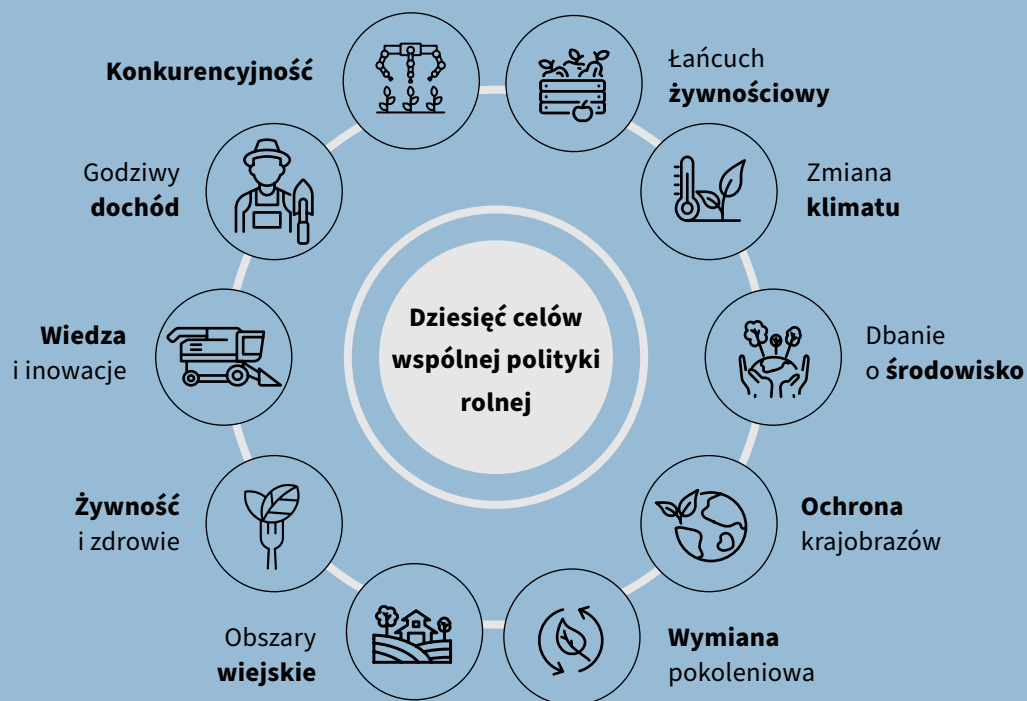
⁶ Zob. <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/nature-restoration/> [dostęp: 13 maja 2024 roku].



W związku z dramatycznym spadkiem populacji owadów zapylających prawie 5 miliardów euro z ogółu kosztów działalności rolnej w Unii Europejskiej przeznaczono na wspieranie procesu zapylania⁷.

⁷ Zob. <https://www.euractiv.pl/section/rolnictwowpr/interview/komisja-ue-srodowisko-naturalne-odbudowa-rolnictwo-zywnosc/> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Wspólna polityka rolna w latach 2023–2027



Najważniejsze cele i budżet

Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej, a więc wszystkie przedsięwzięcia dotyczące sektora rolnego podejmowane w latach 2023–2027, opiera się na dziesięciu kluczowych celach społecznych, gospodarczych i środowiskowych, przedstawionych na rysunku obok.

Każdego roku na wspólną politykę rolną przeznaczają się około jednej trzeciej całkowitego budżetu Unii Europejskiej.

Budżet Unii Europejskiej na rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich na lata 2021–2027 wynosi 386,6 miliarda euro. Część środków pochodzi z NextGenerationEU – instrumentu przyjętego w 2020 roku w celu wychodzenia z kryzysu związanego z pandemią COVID-19.

Tradycyjnie finansowanie wspólnej polityki rolnej dzieli się na dwa filary. Środki z pierwszego filaru (filar I) są przeznaczone przede wszystkim na podniesienie dochodowości gospodarstw rolnych, a środki z drugiego filaru (filar II) – na rozwój obszarów wiejskich (wzmocnienie stabilności społecznej, środowiskowej i gospodarczej obszarów wiejskich). Są one wypłacane z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i wynoszą 95,5 miliarda euro na lata 2021–2027.

Środki na dochodowość, wydajność i konkurencyjność rolnictwa (filar I) – wypłacane z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) – stanowią największą część środków. Obecnie jest to 291,1 miliarda euro. Z tego funduszu przeznaczają się:

- * 21 miliardów euro na finansowanie działań wspierających i stabilizujących rynki rolne, zgodnie z wytycznymi wspólnej organizacji rynków (WOR). Obejmuje to zakupy interwencyjne, dotacje do prywatnego przechowywania produktów rolnych, wsparcie sektorowe i nadzwyczajne środki zaktócające rynek, a także unijny program „Owoce, warzywa i mleko w szkołach”,



Budżet Unii Europejskiej na rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich na lata 2021–2027 wynosi 386,6 miliarda euro.



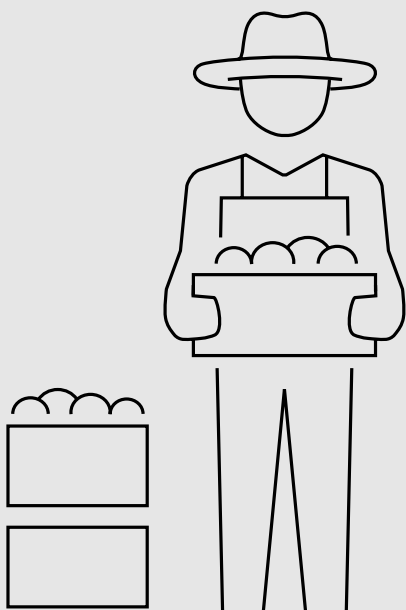
W latach 2023–2027 ze środków wspólnej polityki rolnej trafi do Polski 25,125 miliarda euro.

* 270 miliardów euro na programy wsparcia dochodów gospodarstw rolnych, w tym na systemy płatności podstawowej, płatności redystrybucyjnej, płatności z tytułu zrównoważonych metod rolnictwa (ekoschematy) oraz płatności dla młodych rolników (osób do czterdziestego roku życia) – z zastrzeżeniem zgodności z przepisami Unii Europejskiej dotyczącymi bezpieczeństwa żywności, ochrony środowiska i dobrostanu zwierząt.

Państwa członkowskie zazwyczaj zapewniają sobie możliwość przesunięcia 25–30% między filarami wspólnej polityki rolnej, najczęściej w celu zwiększenia środków wypłacanych z pierwszego filaru. Należy do nich również Polska.

Podstawową i największą grupą otrzymującą środki ze wspólnej polityki rolnej są rolnicy. Inne grupy to przetwórcy, przedsiębiorcy sektora rolno-żywnościowego, a także jednostki samorządu terytorialnego oraz administracja państwowa w ramach tak zwanej pomocy technicznej. Najczęstszym sposobem finansowania są płatności (dotacje), ale przewidziane są także inne instrumenty finansowe – pożyczki, gwarancje, wniesienie kapitału własnego. Instrumenty te są najczęściej przeznaczone na działania inwestycyjne, na przykład modernizację gospodarstw rolnych.

Do Polski trafia znaczna część budżetu wspólnej polityki rolnej (na przykład w 2021 roku było to 8,8% całkowitego budżetu)⁸. W latach 2023–2027 ze środków wspólnej polityki rolnej trafi do Polski 25,125 miliarda euro (średnio 5,025 miliarda euro na rok), w tym filar I to 17 326 milionów euro, a filar II to 7799 milionów euro.



⁸ Zob. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/pl/sheet/106/financing-of-the-cap> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

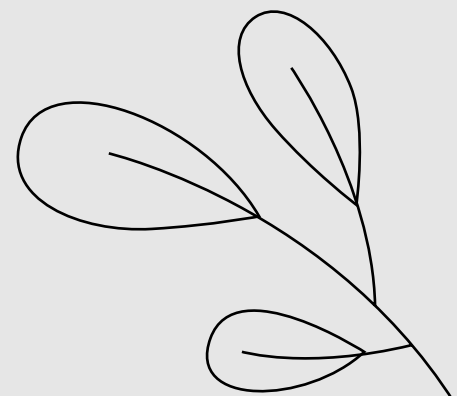
Wspólna polityka rolna

- * Filar I – płatności bezpośrednie: podstawowy cel to wsparcie dochodu rolników.
- * Filar II – program rozwoju obszarów wiejskich. Podstawowe cele:
 - * tworzenie specyficznych dóbr środowiskowych (w tym działanie rolno-środowiskowo-klimatyczne),
 - * poprawa konkurencyjności sektora rolnego,
 - * dywersyfikacja działalności gospodarczej na wsi,
 - * podniesienie jakości życia na obszarach wiejskich.

Poszczególne działania, wielkość środków na ich realizację oraz kryteria, które należy spełniać, aby je otrzymać, są zawarte w Planie strategicznym dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027 (PS WPR 2023–2027), który jest wdrażany w Polsce od 1 stycznia 2023 roku⁹.

Obowiązują ustawa o Planie strategicznym dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027 (Dz.U. z 2023 r., poz. 412, t.j.: Dz.U. z 2024 r., poz. 261) oraz rozporządzenia wykonawcze dla poszczególnych działań.

Należy pamiętać, że Plan strategiczny może ulegać zmianie na podstawie uchwał podejmowanych przez Komitet Monitorujący, który został powołany przez ministra rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Zmiany wchodzą w życie jednak dopiero po akceptacji ze strony Komisji Europejskiej.

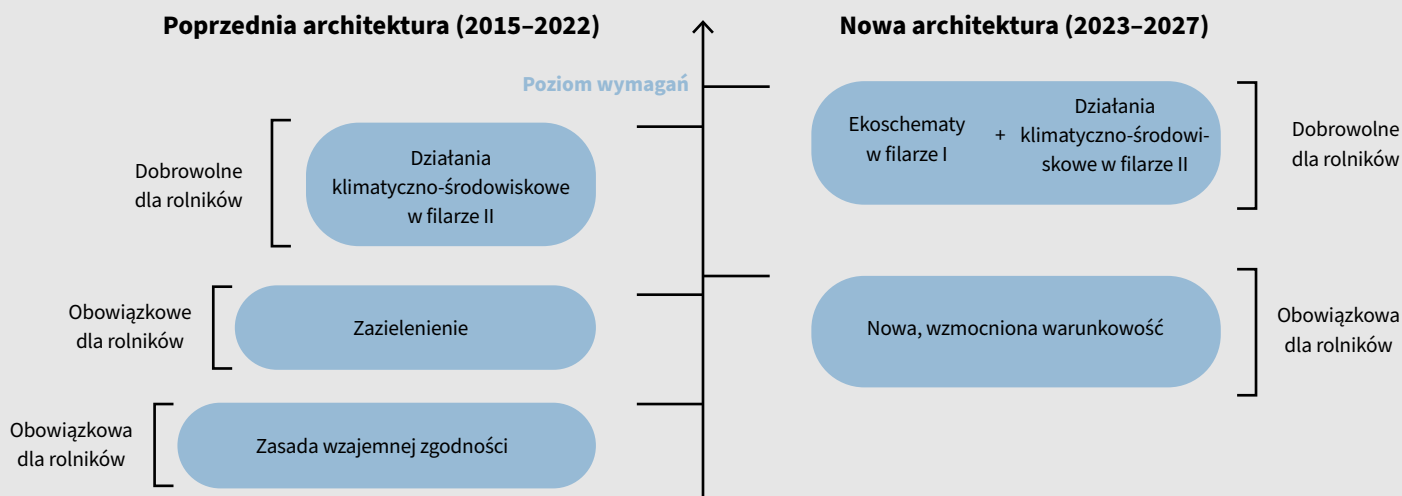


⁹ Zob. <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/plan-strategiczny-dla-wspolnej-polityki-rolnej-na-lata-2023-27> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Ochrona środowiska i klimatu w ramach wspólnej polityki rolnej

Zgodnie z założeniami Europejskiego Zielonego Ładu 40% środków ze wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027 miało być przeznaczonych na działania klimatyczne i chroniące środowisko. Zaplanowano nową zieloną architekturę w ramach wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027.

Poprzednia i nowa architektura wspólnej polityki rolnej



Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z zasadami i mechanizmami płatniczymi nowej zielonej architektury wspólnej polityki rolnej **środki są wypłacane w postaci jednolitej płatności obszarowej (płatność otrzymywana do hektara ziemi użytkowanej rolniczo) oraz innych płatności, ale pod warunkiem, że rolnicy przestrzegają norm dobrej kultury rolnej zgodnych z ochroną środowiska (normy *good agricultural and environmental condition*, GAEC)**

i podstawowych wymogów w zakresie zarządzania (wymogi *statutory management requirements, SMT*).

Łącznie wspomniane normy i wymagania tworzą wymogi warunkowości, a ich przestrzeganie jest obowiązkowe. Za brak ich przestrzegania kwota płatności co do zasady może ulec zmniejszeniu.

Warunkowość – a w obecnej perspektywie wspólnej polityki rolnej: **rozszerzona warunkowość** – jest połączeniem obowiązujących uprzednio wymogów zazieleniania i zasady wzajemnej zgodności. Rozszerzenie polega na dodaniu kilku nowych wymagań (warunków).

Zasada wzajemnej zgodności (*cross-compliance*) była połączeniem wymogów wynikających z norm dobrej kultury rolnej oraz podstawowych wymogów w zakresie zarządzania.

Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/normy-i-wymogi-wzajemnej-zgodnosci-cross-compliance4>.

Zazielenianie (*greening*) jako obowiązkowy komponent systemu płatności bezpośrednich (płatności do powierzchni użytków rolnych) wprowadzono w celu poprawy wyników w zakresie oddziaływania na środowisko. Dotychczas zazielenianie było realizowane w ramach trzech działań:

- * dywersyfikacji upraw,
- * utrzymania trwałych użytków zielonych (TUZ),
- * utrzymania obszarów proekologicznych (EFA).

Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/platnosc-za-zazielenienie4>.

W 2024 roku jest planowane utworzenie **nowego ekoschematu „Grunty wyłączone z produkcji”**¹⁰.

Zmiana ta wynika z niechęci rolników wobec normy GAEC 8, która zakładała obowiązkowość takiego działania.

Zgodnie z nowym ekoschematem płatność będzie przyznawana za wyłączenie do 4% gruntów ornych z produkcji (na gruntach tych będzie obowiązywał zakaz prowadzenia produkcji rolnej, w tym zakaz wypasu i koszenia w terminie od dnia 1 stycznia do dnia 31 lipca oraz zakaz stosowania środków ochrony roślin). Szczegóły są jeszcze doprecyzowane.

W ramach filaru I rolnicy mogą się także ubiegać o środki z ekoschematów. Są to dobrowolne działania skierowane na roczną realizację praktyk korzystnych dla środowiska, klimatu lub dobrostanu zwierząt. Każde państwo członkowskie zaproponowało swój zestaw ekoschematów, dostosowanych do regionalnych potrzeb.

W Polsce wprowadzono pięć ekoschematów obszarowych:

- * rolnictwo węgłowe i zarządzanie składnikami odżywczymi,
 - * obszary z roślinami miododajnymi,
 - * retencjonowanie wody na trwałych użytkach rolnych,
 - * integrowana produkcja roślin,
 - * biologiczna ochrona upraw,
- a także ekoschemat „Dobrostan zwierząt”.

Kolejną grupą dobrowolnych działań dostępnych w ramach filaru II wspólnej polityki rolnej, które mogą być wdrażane przez gospodarstwa rolne w zamian za dodatkową płatność, są interwencje rolno-środowiskowo-klimatyczne. W Polsce ten rodzaj wsparcia istnieje od początku wprowadzania wspólnej polityki rolnej. W jego ramach dopłaty otrzymują ekologiczne gospodarstwa rolne, a także rolnicy użytkujący ekstensywnie cenne półnaturalne siedliska przyrodnicze (łąki, pastwiska, torfowiska). Są to zobowiązania pięcioletnie.

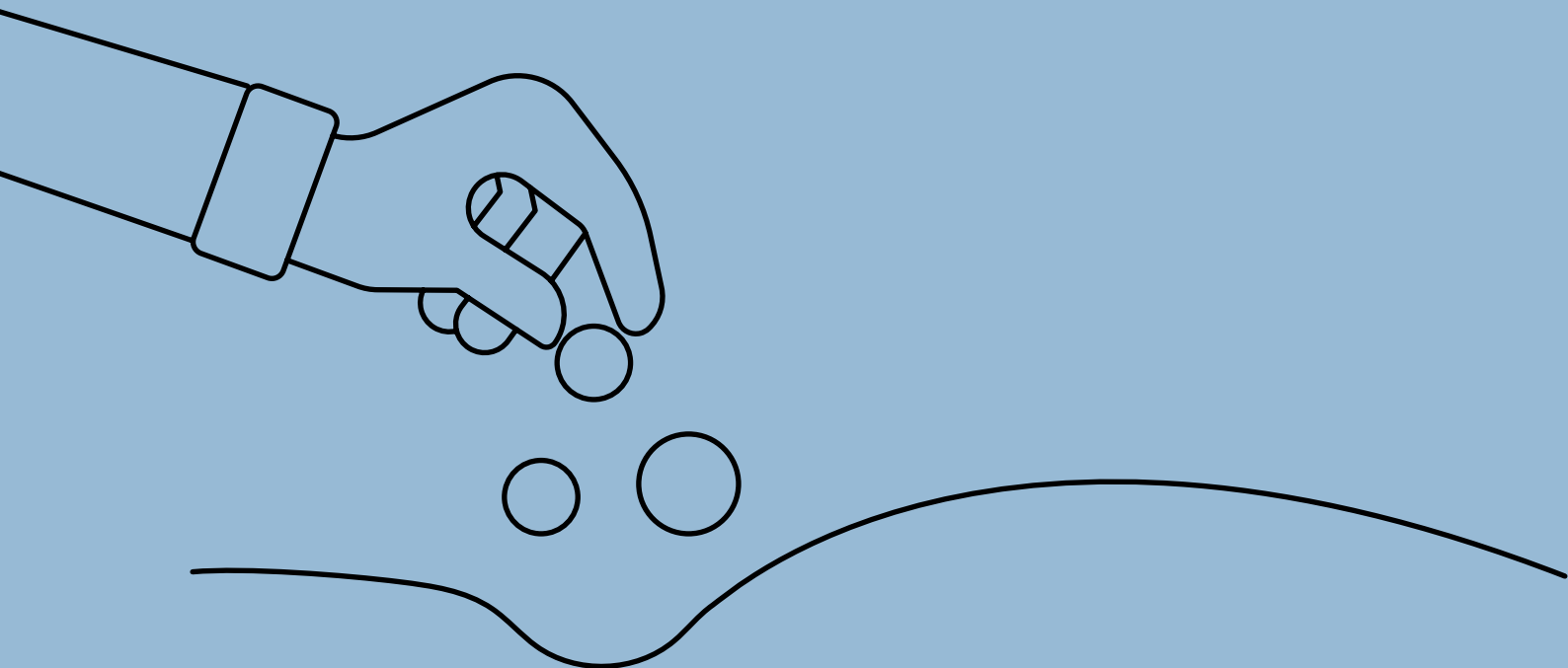
Środki z filaru II mogą także otrzymywać rolnicy, którzy są zainteresowani inwestycjami skierowanymi na ochronę środowiska i klimatu.

¹⁰ Por. *Planowane zmiany w płatnościach bezpośrednich*, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/planowane-zmiany-w-płatnościach-bezpośrednich> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

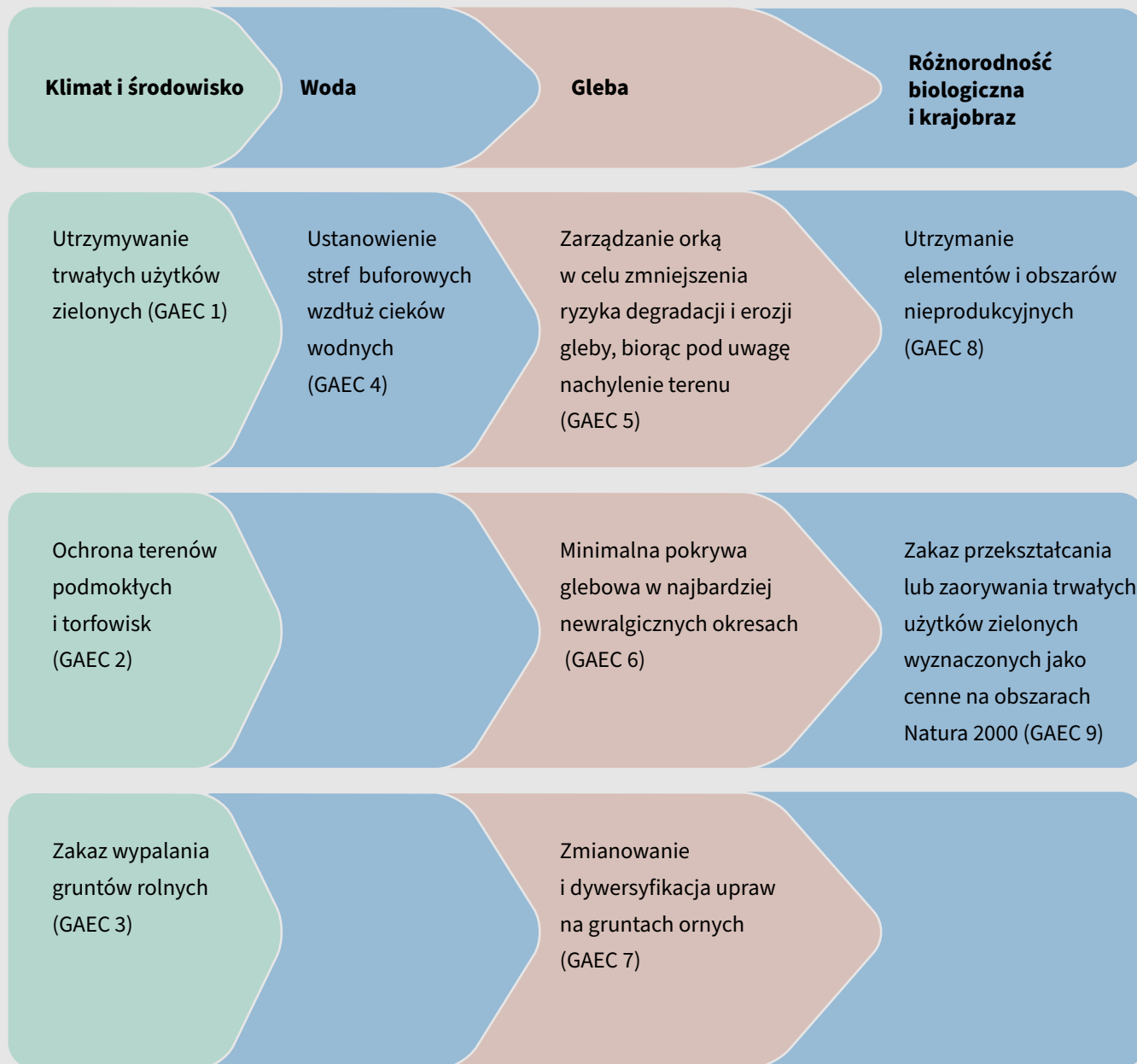
Zestawienie rodzajów płatności przewidzianych we wspólnej polityce rolnej oraz warunków ich otrzymywania

Rodzaj płatności	Kryteria (warunki)	Sposób obowiązywania i konsekwencje
Płatność jednolita, obszarowa do hektara ziemi użytkowanej rolniczo	Normy GAEC Normy SMR	Obowiązkowe, brak spełnienia skutkuje możliwością zmniejszenia płatności o 3%
Ekoschematy	Pięć ekoschematów obszarowych lub ekoschemat „Dobrostan zwierząt”	Dobrowolne, w zależności od zakresu braku spełnienia kryteriów – pomniejszenie albo brak płatności
Rolnictwo ekologiczne	Spełnianie warunków wyznaczonych przez regulacje dotyczące systemu rolnictwa ekologicznego – przepisy dotyczące rolnictwa ekologicznego Unii Europejskiej i polskie, w tym Plan strategiczny dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027	Dobrowolne, w zależności od zakresu braku spełnienia kryteriów – pomniejszenie albo brak płatności
Programy rolno-środowiskowe	Kryteria działań regulowane przez Plan strategiczny dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027	Dobrowolne, w zależności od zakresu braku spełnienia kryteriów – pomniejszenie albo brak płatności
Inwestycje powiązane z ochroną środowiska i klimatu w produkcji rolnej	Kryteria działań regulowane przez Plan strategiczny dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027	Dobrowolne, w zależności od zakresu braku spełnienia kryteriów – pomniejszenie albo brak płatności

Normy dobrej kultury rolnej warunkujące otrzymanie płatności w ramach wspólnej polityki rolnej



Normy dobrej kultury rolnej w podziale na główne obszary oddziaływania:



KLIMAT I ŚRODOWISKO – łagodzenie zmiany klimatycznej, adaptacja do niej oraz ochrona gleby, wód i różnorodności biologicznej.

KLIMAT

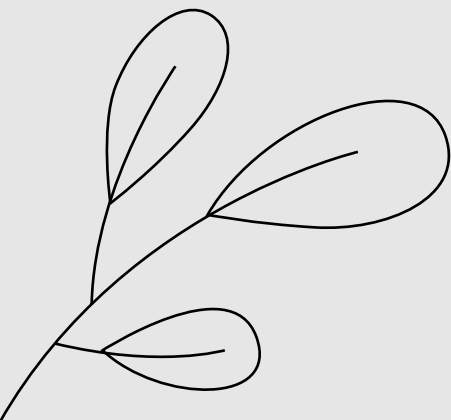
- * **Norma GAEC 1: Utrzymywanie trwałych użytków zielonych w oparciu o stosunek powierzchni trwałych użytków zielonych do powierzchni użytków rolnych na poziomie krajowym**

Opis praktyki

Trwałe użytki zielone (TUZ) to inaczej użytki rolne porośnięte trawą lub innymi roślinami pastewnymi, na których przez co najmniej pięć kolejnych lat nie stosowano płodozmianu. W praktyce są to łąki i pastwiska, powstałe w wyniku działalności człowieka albo procesów naturalnych.

Udział trwałych użytków zielonych w powierzchni gruntów rolnych w skali całego kraju nie może się zmniejszyć o więcej niż 5% w stosunku do roku referencyjnego 2018, kiedy udział ten wynosił 18,34%¹¹.

W wypadku zmniejszenia wskaźnika trwałych użytków zielonych o więcej niż 5% ich przekształcanie jest niedopuszczalne, a rolnicy, którzy przekształcili trwałe użytki zielone, będą zobowiązani do przywrócenia określonej powierzchni gruntu w trwałe użytki zielone lub odtworzenia trwałych użytków zielonych na innym gruncie.



¹¹ Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 28 listopada 2018 roku w sprawie zmiany wskaźnika referencyjnego stosunku powierzchni trwałych użytków zielonych do całkowitej powierzchni użytków rolnych (M.P. z 2018 r., poz. 1173).

Główny cel praktyki

Trwałe użytki zielone przyczyniają się do **ochrony gleby, zachowania różnorodności biologicznej** oraz gromadzenia dwutlenku węgla w glebie. Zaoranie trwałych użytków zielonych jest procesem w dużym stopniu nieodwracalnym, gdyż zniszczony w ten sposób ekosystem łąkowy trudno przywrócić do pierwotnego stanu. Zmniejszanie powierzchni trwałych użytków zielonych ma także konsekwencje dla produkcji zwierzęcej, utrudniając zmianę intensywnej hodowli zwierzęcej na ekstensywną lub inną, której elementem jest wolny wypas.

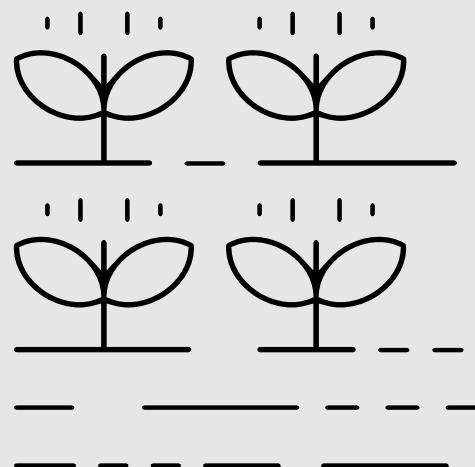
* Norma GAEC 2: Ochrona terenów podmokłych i torfowisk (w Polsce będzie obowiązywać od 2025 roku)

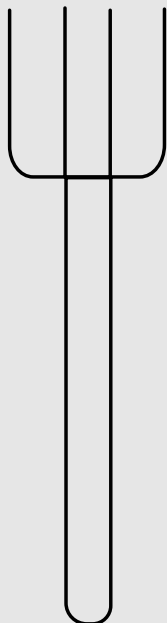
Opis praktyki

Na wyznaczonych obszarach podmokłych i torfowiskach rolnicy będą zobowiązani przestrzegać wymogów, które zostaną doprecyzowane przed wdrożeniem normy w 2025 roku. Norma będzie dotyczyła użytków na glebach szczególnie bogatych w materię organiczną, nieprzekształconych dotąd w grunty orne.

Główny cel praktyki

Ochrona zasobów wodnych i **zapobieganie suszy rolniczej**, od 2011 roku dotyczącej polskie rolnictwo. Magazynowanie węgla w glebie i zapobieganie emisji dwutlenku węgla do atmosfery.





* **Norma GAEC 3: Zakaz wypalania gruntów rolnych**

Opis praktyki

Zakaz wypalania gruntów rolnych, z wyjątkiem punktowego wypalania roślin, części roślin lub resztek poźniwnych ze względów związanych ze zdrowiem roślin.

W wypadku stwierdzenia wypalania na gruntach rolnych powstałych na skutek zalecenia inspektora Państwowej Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa, mającego na celu niszczenie chorób kwarantannowych roślin czy działania siły wyższej lub okoliczności nadzwyczajnych, takich jak poważna klęska żywiołowa, w dużym stopniu dotykająca grunty rolne gospodarstwa, sytuacja taka nie będzie traktowana jako niespełnienie normy.

Główny cel praktyki

Norma obowiązuje od początku wdrażania wspólnej polityki rolnej i ma duże znaczenie ze względu zarówno na ochronę różnorodności biologicznej na obszarach użytkowanych rolniczo, jak i na utrzymanie poziomu materii organicznej gleby.

Niestety, mimo wieloletnich kampanii propagujących zakaz wypalania traw oraz zagrożenie odpowiedzialnością karną za to działanie w formie grzywny lub aresztu nadal taki proceder trwa w Polsce.

WODA

* Norma GAEC 4: Ustanowienie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych

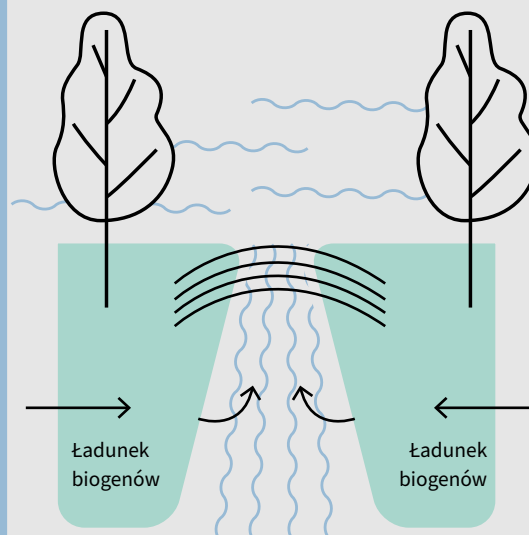
Opis praktyki

Zakaz stosowania nawozów i środków ochrony roślin na gruntach rolnych w odległości wynoszącej co najmniej 3 metry od wód powierzchniowych. Przez wody powierzchniowe rozumie się tutaj: rowy o szerokości powyżej 5 metrów (większość rowów jest węższa i nieobjęta normą), jeziora i zbiorniki wodne, ciek naturalne, kanały, ujęcia wody, jeżeli nie ustanowiono strefy ochronnej na podstawie przepisów ustawy – Prawo wodne, oraz obszary morskiego pasa nadbrzeżnego.

Główny cel praktyki

Stosowanie stref buforowych ma przeciwdziałać przedostawaniu się do wód pozostałości nawozów naturalnych i sztucznych stosowanych w uprawie, które przyczyniają się między innymi do eutrofizacji wód, a w konsekwencji do tworzenia się w nich stref beztlenowych. Buforowanie zatrzymuje także rozprzestrzenianie się środków ochrony roślin oraz ich przedostawanie się do wód. Celem praktyki jest więc **zmniejszenie zanieczyszczenia wód i poprawa ich jakości**. Sposób konstrukcji normy (obowiązywanie w małej odległości od wód, wyłączenie węższych rowów, możliwość upraw) sprawia jednak, że trudno w Polsce mówić o efektywnym stosowaniu stref buforowych.

Pasy roślinności tworzącej strefy buforowe pomagają redukować emisję biogenów do wód powierzchniowych



Źródło: Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

GLEBA

- * **Norma GAEC 5: Zarządzanie orką w celu zmniejszenia ryzyka degradacji i erozji gleby, biorąc pod uwagę nachylenie terenu**

Opis praktyki

Grunty orne położone na stokach o nachyleniu co najmniej 14% uznaje się za utrzymywane zgodnie z normami, jeżeli gruntów tych:

- * nie wykorzystuje się pod uprawę roślin wymagających utrzymywania redlin wzdłuż stoku,
- * nie utrzymuje się jako ugór czarny w okresie jesienno-zimowym (od dnia 1 listopada do dnia 15 lutego).

Na gruntach ornym położonych na stokach o nachyleniu co najmniej 14%, wykorzystywanych pod uprawę roślin wieloletnich i w uprawach trwałych (sady – drzewa owocowe) położonych na tych stokach, utrzymuje się okrywą roślinną lub ściółkę w międzyrzędziach.

Główny cel praktyki

Norma ma na celu ochronę gleb przed erozją, zatrzymanie wody w glebie oraz ograniczenie rozprzestrzeniania się używanych na terenach rolniczych nawozów i środków ochrony roślin.

- * **Norma GAEC 6: Minimalna pokrywa glebowa w najbardziej newralgicznych okresach**

Opis praktyki

Okrywą ochronną gleby utrzymuje się co najmniej od dnia 1 listopada danego roku do dnia 15 lutego kolejnego roku na powierzchni stanowiącej co najmniej 80% gruntów ornym wchodzących w skład gospodarstwa rolnego oraz w międzyrzędziach na plantacjach drzew owocowych.

Okrywa ochronna gleby to między innymi uprawy ozime, trawy na gruntach ornym, międzyplony ozime, pozostawienie ścierniska, grunty pokryte resztkami poźniwnymi albo mulczem.

Główny cel praktyki

Norma ma kluczowe znaczenie, **zabezpieczając glebę** przed erozją, ucieczką z niej węgla, składników odżywczych oraz wody.

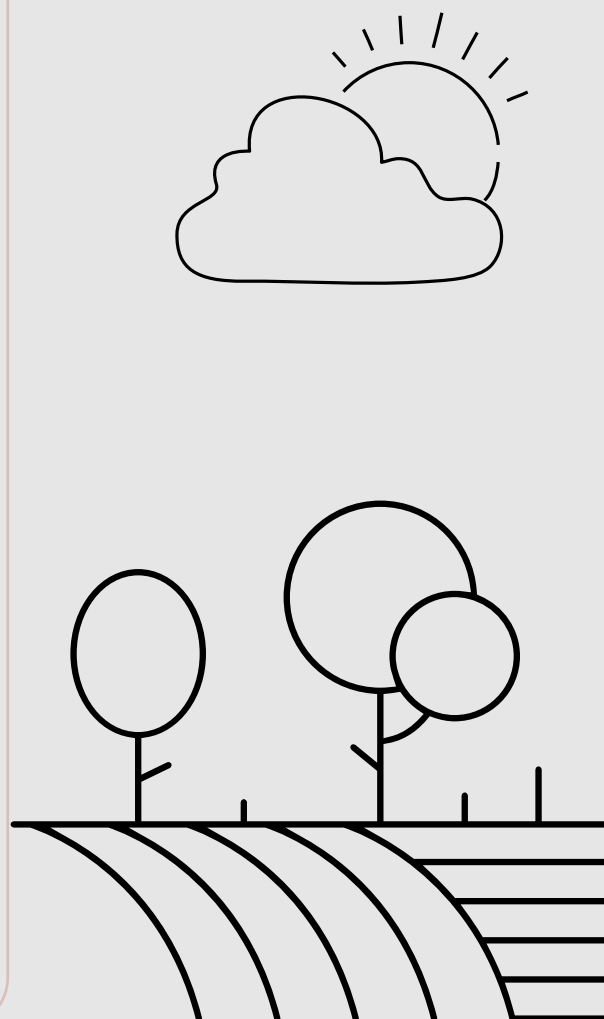
✱ **Norma GAEC 7: Zmianowanie i dywersyfikacja upraw na gruntach ornych**

Opis praktyki

Dotyczy gospodarstw, które mają powyżej 10 hektarów gruntów ornych. Na co najmniej 40% tych gruntów co roku należy zmienić uprawę w plonie głównym, na przykład po uprawie zbóż wprowadza się uprawę roślin bobowatych.

Powyższe obowiązki uznaje się za spełnione na danej działce rolnej w wypadku:

- ✱ wprowadzenia po zbiorze plonu głównego uprawy wtórej, to jest międzyplonu (ozimego lub ścierniskowego bądź wsiewki poplonowej), z okresem utrzymania przez co najmniej osiem tygodni od terminu wysiewu, a w wypadku wsiewki – od terminu zbioru uprawy w plonie głównym,
- ✱ jednocześnie na wszystkich gruntach ornych w gospodarstwie taka sama uprawa w plonie głównym nie może być prowadzona dłużej niż trzy lata,
- ✱ prowadzenia upraw korzystnie wpływających na poprawę i zachowanie potencjału gleby, takich jak rośliny bobowate, trawy i inne zielne rośliny pastewne, mieszanki bobowatych drobnonasiennych z trawami, grunty ugorowane oraz uprawy wieloletnie,
- ✱ prowadzenia co najmniej trzech różnych upraw na gruntach ornych, przy czym uprawa główna nie może zajmować więcej niż 65% gruntów ornych, a dwie uprawy główne łącznie nie mogą zajmować więcej niż 90% gruntów ornych.



Z wdrażania normy wyłączone są gospodarstwa:

- * w których więcej niż 75% gruntów orných jest wykorzystywanych do produkcji traw lub innych zielnych roślin pastewnych, uprawy roślin strączkowych lub ugorowanych, lub stanowi sumę powyższych,
- * w których więcej niż 75% użytków rolnych stanowią trwałe użytki zielone lub jest wykorzystywanych do produkcji traw bądź innych zielnych roślin pastewnych, lub stanowi sumę powyższych.

Gospodarstwa ekologiczne uznaje się za spełniające normę GAEC 7.

Główny cel praktyki

Norma ma kluczowe znaczenie dla **ochrony gleby przed wyjątkowym wyczerpaniem**, a zatem również **dla zdolności retencjonowania wody w glebie**. Jest szczególnie ważna dla Polski, gdzie przeważają gleby słabe, piaszczyste. Różnicowanie upraw i prowadzenie płodozmianu to także naturalny sposób na ochronę upraw przed zachwaszczeniem oraz chorobami i niepożądanymi dla upraw bezkręgowcami.



RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA I KRAJOBRAZ

* Norma GAEC 8: Utrzymanie elementów i obszarów nieprodukcyjnych

Opis praktyki

Norma wprowadza obowiązek przeznaczania minimum 3–4% ziemi ornej na cele nieprodukcyjne związane z ochroną przyrody. Wartość jest zredukowana do 3% w sytuacji, gdy na 4% gruntów ornych w danym gospodarstwie są wysiewane międzyplony lub uprawy wiążące azot, uprawiane bez stosowania środków ochrony roślin.

Za obszary lub obiekty nieprodukcyjne uznaje się:

- * elementy krajobrazu podlegające zachowaniu (drzewa będące pomnikami przyrody, rowy o szerokości nieprzekraczającej 2 metrów, oczka wodne o powierzchni mniejszej niż 100 metrów kwadratowych),
- * grunty ugorowane, na których nie są stosowane środki ochrony roślin oraz nie jest prowadzona produkcja rolna, w tym nie prowadzi się wypasu i koszenia w okresie od dnia 1 stycznia do dnia 31 lipca.

Dodatkowo rolnicy powinni przestrzegać zakazu przycinania żywopłotów i drzew podczas okresu lęgowego ptaków oraz okresu wychowu młodych na użytkach rolnych od dnia 15 kwietnia do dnia 31 lipca (z wyłączeniem drzew owocowych i plantacji szybko rosnących drzew, tak zwanych zagajników o krótkiej rotacji, dotyczy to gatunków takich jak wierzba, brzoza i topola czarna).



W Polsce norma GAEC 8 dotyczyła tylko 26% gospodarstw, których powierzchnia przekracza 10 hektarów (Powszechny Spis Rolny 2020). Z jej stosowania było więc wyłączone około trzech czwartych polskich gospodarstw.



Norma GAEC 8 nigdy nie została w pełni wdrożona. Ponadto, jak wynika z jej opisu, jest ona błędnie nazywana ugorowaniem, gdyż zgodnie z nią można było prowadzić na tych gruntach produkcję rolną, z wyłączeniem zaledwie kilku gatunków roślin uprawnych oraz z zastrzeżeniem, że nie można w niej stosować chemicznych środków ochrony roślin.

Choć nazywa się je nieprodukcyjnymi, elementy te stanowią ważną przestrzeń dla dzikiej przyrody, w związku z tym mają bardzo duże znaczenie dla ochrony różnorodności biologicznej, w tym dla wielu gatunków roślin, bezkręgowców (w grupie tej znajdują się niezwykle ważne dla wydajności rolnictwa dzikie owady zapylające) i ptaków (tu również wiele gatunków to sprzymierzeńcy rolników). Ponadto obszary te pomagają w ochronie gleb przed erozją, zwiększają retencję wodną w krajobrazie rolniczym, uodparniając rolnictwo na susze.

Mając na uwadze konieczność zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego w obliczu agresji Rosji na Ukrainę, w 2023 roku Komisja Europejska umożliwiła państwom członkowskim odstępstwo od stosowania tej normy. Umożliwiono produkcję na gruntach tak zwanych ugorowanych, z wyjątkiem uprawy kukurydzy, soi (przeznaczanych w większości na pasze) i zagajników o krótkiej rotacji (uprawianych na cele energetyczne). Polska skorzystała z tej możliwości. W marcu 2024 roku, między innymi pod wpływem protestów rolników w Unii Europejskiej, Komisja Europejska zaproponowała zmiany warunkowości, które następnie zostały zaakceptowane przez Radę Europejską i Parlament Europejski. **Od 2024 roku norma GAEC 8 została całkowicie usunięta z warunkowości w zakresie dotyczącym pozostawiania minimalnego odsetka obszarów nieprodukcyjnych.**

W zamian państwa członkowskie zostały zobowiązane do stworzenia ekoschematu dotyczącego wyłączenia gruntów ornych z produkcji – płatnego i dobrowolnego dla rolników¹² (na razie nie wiadomo, kiedy ten ekoschemat zacznie być dostępny).

¹² Por. *Planowane zmiany w płatnościach bezpośrednich...*

Główny cel praktyki

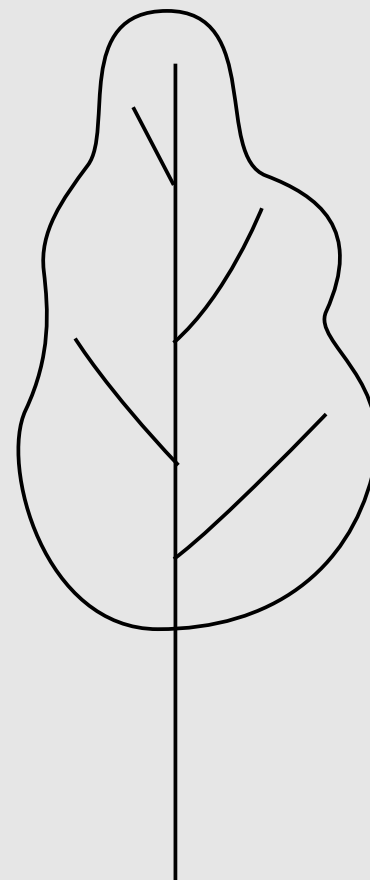
Norma jest **odpowiedzią na potrzebę odbudowania różnorodności biologicznej w krajobrazie rolniczym**, uszczuplonej w ostatnich dziesięcioleciach głównie w wyniku stosowania intensywnych metod produkcji żywności. Pomaga chronić glebę przed wyjąłowieniem, podnieść retencję wody, a zatem **zwiększyć zabezpieczenie rolników przed suszą**.

✱ **Norma GAEC 9: Zakaz przekształcania lub zaorywania trwałych użytków zielonych wyznaczonych jako cenne na obszarach Natura 2000**

Opis praktyki

Rolnicy są zobowiązani do przestrzegania zakazu przekształcania lub zaorywania cennych trwałych użytków zielonych, które zostały wyznaczone na obszarach Natura 2000, na podstawie opracowywanych przez właściwy organ nowych i zaktualizowanych planów zadań ochronnych (PZO) i planów ochrony (PO) dla poszczególnych obszarów Natura 2000.


W wypadku obszarów Natura 2000, dla których nie zatwierdzono planu zadań ochronnych lub planu ochrony, listę kwalifikujących się trwałych użytków zielonych wyznacza rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 marca 2023 roku w sprawie trwałych użytków zielonych wrażliwych pod względem środowiskowym.



Rolnicy mogą także sprawdzić, czy takie trwałe użytki zielone znajdują się w obrębie ich gospodarstwa za pośrednictwem aplikacji eWniosek Plus.

Główny cel praktyki

Zachowanie różnorodności biologicznej na wyznaczonych cennych trwałych użytkach zielonych (łąkach, pastwiskach) na obszarach Natura 2000.

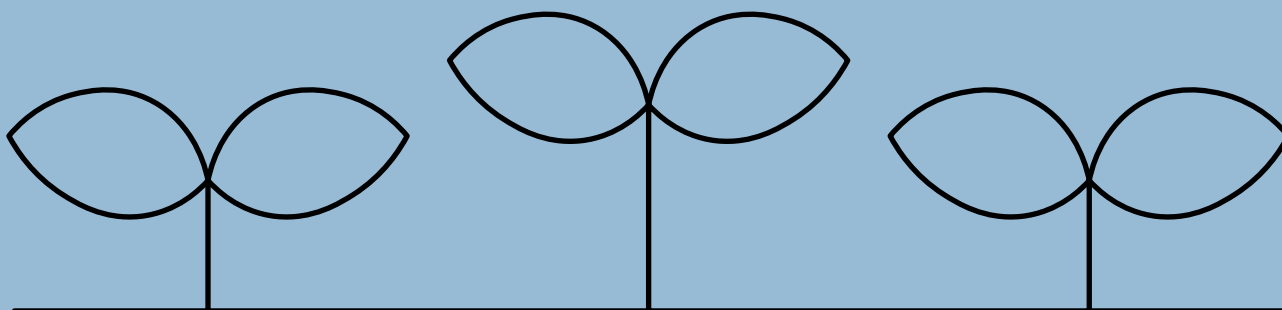


Środowiskowe organizacje pozarządowe zrzeszone w Koalicji Rolnictwo dla Przyrody, jak również instytucje publiczne zajmujące się ochroną przyrody, uznały, że norma ta nie jest w Polsce wdrażana w sposób efektywnie zabezpieczający najcenniejsze trwałe użytki zielone. Dotyczy to szczególnie obszarów Natura 2000, dla których nie zatwierdzono jak dotąd planów zadań ochronnych lub planów ochrony. Skutkuje to niszczeniem (nierzadko trwałym) siedlisk pozostających przedmiotem ochrony tych obszarów.



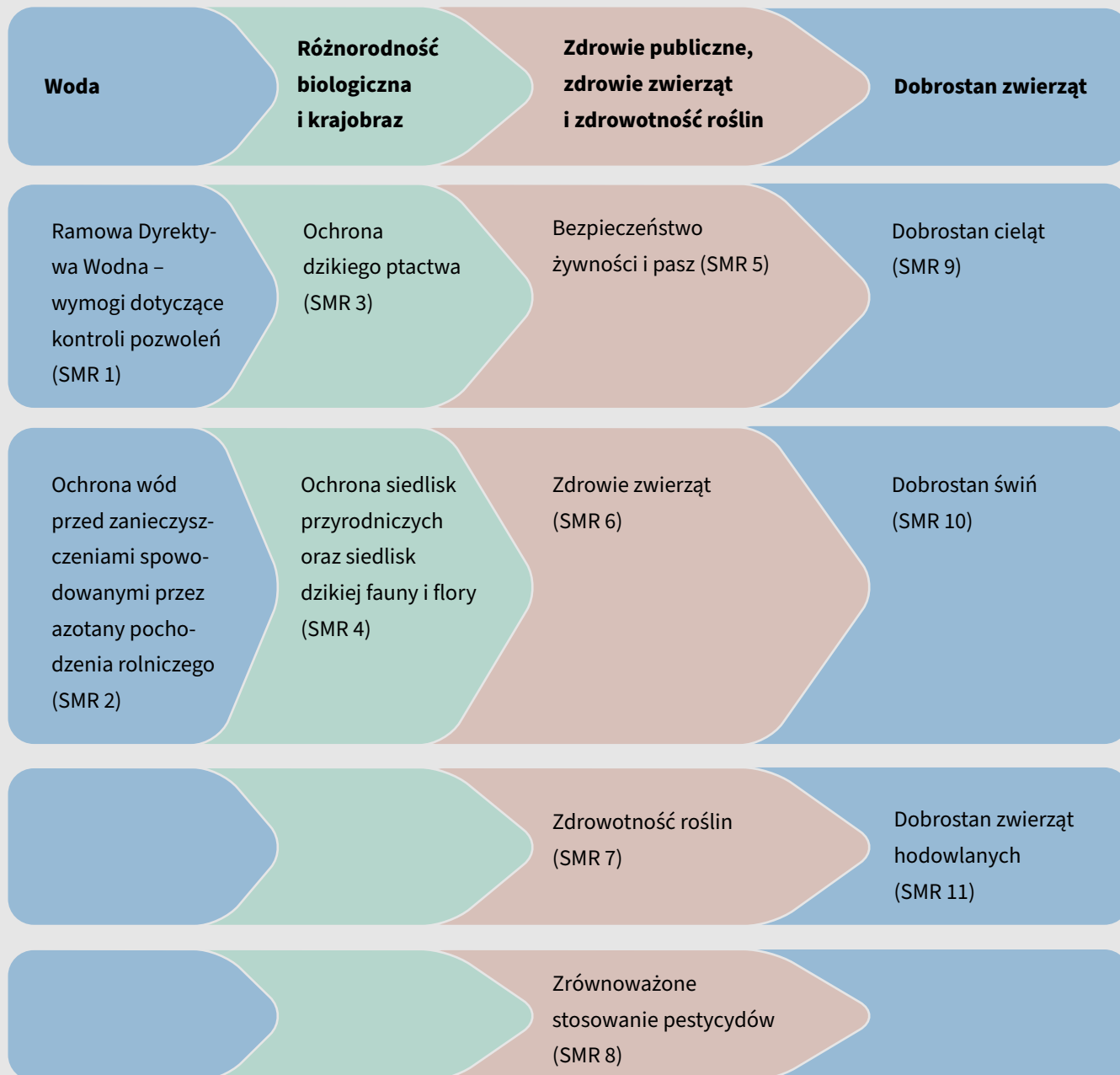
Grunty rolne, na które rolnik ubiega się o przyznanie płatności, muszą być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej zgodnej z ochroną środowiska.

Wymogi w zakresie zarządzania warunkujące otrzymanie płatności w ramach wspólnej polityki rolnej



Wymogi w zakresie zarządzania w podziale na główne obszary oddziaływania:

Wymogi w zakresie zarządzania (SMR)



WODA

* **Nowe SMR 1: Ramowa Dyrektywa Wodna – wymogi dotyczące kontroli pozwoleń**

Wymogi dotyczące kontroli pozwoleń, w tym na pobór wód w ilości średniorocznie większej niż 5 metrów sześciennych na dobę.

Wymagania dla gospodarstw rolnych:

- * terminy stosowania nawozów fosforowych,
- * odległości stosowania nawozów fosforowych.

* **SMR 2: Ochrona wód przed zanieczyszczeniami spowodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego**

Dotyczy przestrzegania terminów i dawkowania nawozów zawierających azot (w tym nawozów naturalnych), tak by nie przekroczyć limitu 170 kilogramów azotu na 1 hektar użytków rolnych. Nawozy należy również przechowywać w taki sposób, by zabezpieczyć je przed odciekaniem, czyli przedostawaniem się na zewnątrz. Ważne jest zachowanie ostrożności przy ich stosowaniu w pobliżu wód powierzchniowych.

RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA I KRAJOBRAZ

* **SMR 3: Ochrona dzikiego ptactwa**

* **SMR 4: Ochrona siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk dzikiej fauny i flory**

Ochrona dzikiego ptactwa dotyczy zarówno obszarów Natura 2000, jak i pozostałej części kraju. Na obszarze całego kraju obowiązuje zakaz niszczenia siedlisk i ostoi będących obszarem rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania ptaków podlegających ochronie.

Na obszarach Natura 2000 rolnicy mają następujące obowiązki:

- * przestrzeganie wymagań obligatoryjnych wynikających z planów zadań ochronnych lub planów ochrony w zakresie dotyczącym gatunków ptaków objętych ochroną (dyrektywa ptasia),
- * zabronione jest (bez stosownego pozwolenia) podejmowanie działań mogących znacznie negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000,

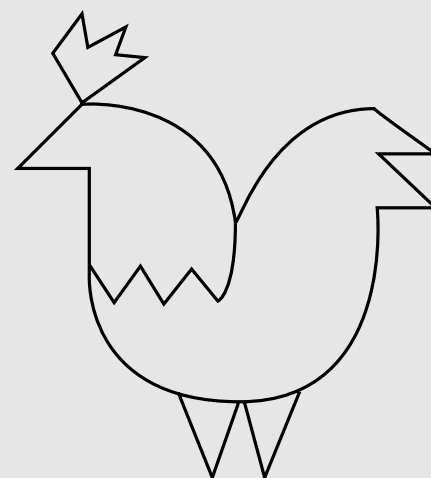
w strefach ochrony ostoi miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków zabronione jest (poza sytuacjami, gdy regionalny dyrektor ochrony środowiska wydał zezwolenie) wycinanie drzew lub krzewów, dokonywanie zmian stosunków wodnych, jeżeli nie jest to związane z potrzebą ochrony poszczególnych gatunków, oraz wznoszenie obiektów, instalacji i urządzeń.

ZDROWIE PUBLICZNE, ZDROWIE ZWIERZĄT I ZDROWOTNOŚĆ ROŚLIN

* SMR 5: Bezpieczeństwo żywności i pasz

Wymogi w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa pasz dotyczą rolników produkujących i wprowadzających do obrotu pasze oraz zwierzęta przeznaczone do produkcji żywności.

Muszą być zachowane zasady dotyczące higieny w produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego i roślinnego, łącznie z prowadzeniem dokumentacji potwierdzającej przestrzeganie tych zasad. Dotyczy to zwłaszcza zdrowia zwierząt produkujących mleko, higieny pomieszczeń i wyposażenia w produkcji mleka, a także higieny podczas udoju i przechowywania mleka. Wymagania te obejmują także zachowanie higieny przy wytwarzaniu, przechowywaniu i wprowadzaniu do obrotu pasz.



*** SMR 6: Zdrowie zwierząt**

Dotyczy wszystkich posiadaczy zwierząt. Zakazane jest stosowanie u zwierząt niektórych związków o działaniu hormonalnym, tyreostatycznym i β -agonistycznym w celach innych niż lecznicze, a także zakaz wprowadzania na rynek produktów od zwierząt, którym te środki zostały podane.

*** Nowe SMR 8: Zrównoważone stosowanie pestycydów**

Wymogi dotyczą regulacji i ograniczeń w stosowaniu środków ochrony roślin, w tym zakazu stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin na terenie parków narodowych, rezerwatów przyrody (położonych w obszarach Natura 2000), strefach wody do poboru i strefach ochrony siedlisk.

Wymogi dotyczą także postępowania z opakowaniami po środkach ochrony roślin, resztkami cieczy, w której były używane, czy unieszkodliwiania środków ochrony roślin, które nie zostały użyte. Przykładem dobrej praktyki zrównoważonego stosowania pestycydów jest ich aplikacja w dni bezwietrzne oraz w porach dnia, gdy mają jak najmniejsze oddziaływanie na owady zapylające.

*** SMR 7: Zdrowotność roślin**

Wymogi obligują rolników stosujących środki ochrony roślin do właściwego ich stosowania, czyli zgodnie z etykietą, przy użyciu sprzętu sprawnego technicznie oraz prowadzenia ewidencji zabiegów i posiadania aktualnego zaświadczenia o ukończeniu szkolenia w zakresie stosowania środków ochrony roślin.

Ten wymóg ma podstawowe znaczenie dla ochrony przed rozprzestrzenianiem się środków ochrony roślin oraz dla stosowania ich w sposób ograniczający szkodliwe oddziaływanie na środowisko, w tym na owady zapylające.

DOBROSTAN ZWIERZĄT

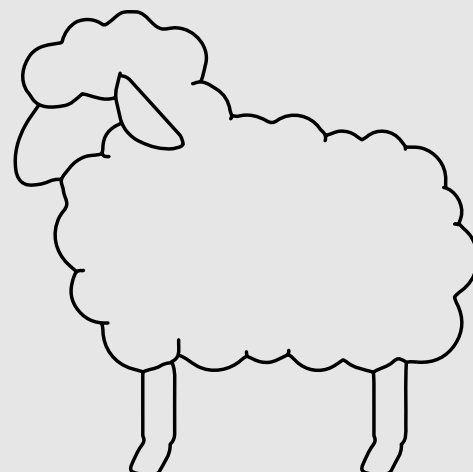
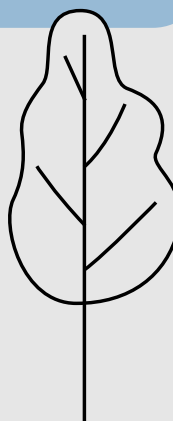
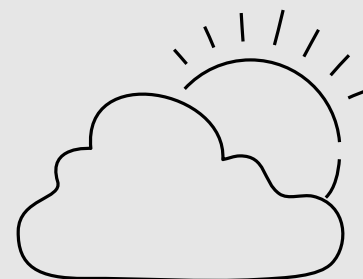
* SMR9: Dobrostan cieląt

* SMR10: Dobrostan świń

* SMR 11: Dobrostan zwierząt hodowlanych

Wymogi wynikają z dyrektyw Unii Europejskiej regulujących dobrostan gatunków zwierząt gospodarskich. Dotyczą minimalnych standardów mających na celu zapewnienie odpowiednich warunków bytowych oraz opieki.

Należy podkreślić, że są to wymagania minimalne, od których często stosuje się dozwolone prawem wyjątki, między innymi umożliwiające okaleczanie zwierząt (na przykład obcinanie prosiętom ogonów, skracanie kłów), utrzymywanie unieruchomionych przez kilka tygodni loch w kojcach okołoporodowych oraz zbyt wczesne odstawianie młodych od matek i trzymanie ich w izolacji, jak w wypadku cieląt do ósmego tygodnia życia.



Zmiany osłabiające zieloną reformę rolnictwa po protestach rolników

W związku z protestami rolników Komisja Europejska rozpoczęła proces zmian osłabiających zieloną reformę rolnictwa.

W lutym 2024 roku Komisja Europejska wycofała się z projektu nowego rozporządzenia (w sprawie zrównoważonego stosowania środków ochrony roślin z 2023 roku), zakładającego ograniczenie stosowania pestycydów w rolnictwie (rozporządzenie SUR).

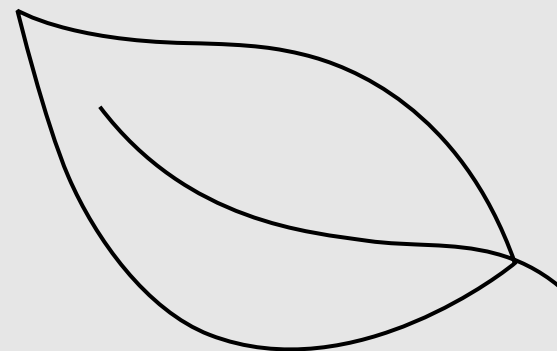
W kolejnym kroku wprowadzono ogólne poluzowanie stosowania wszystkich norm GAEC – możliwe będą wprowadzanie od nich odstępstw lub zmiana terminów w wypadku wystąpienia ekstremalnych warunków pogodowych uniemożliwiających rolnikom spełnienie wymogów w danym roku.

Przyjęto także rozwiązanie, w którym gospodarstwa rolne o powierzchni poniżej 10 hektarów są zwolnione z kontroli i kar związanych z przestrzeganiem wymogów warunkowości wynikających z norm GAEC i SMR¹³.

Ma to zmniejszyć obciążenia administracyjne dla 65% beneficjentów w Unii Europejskiej. Jest to ważna informacja dla Polski, gdyż dotyczy to prawie 1 miliona gospodarstw z ogólnej liczby 1 233 648 (stan na 2 lutego 2024 roku). Nie oznacza to jednak, że gospodarstwa do 10 hektarów nie powinny przestrzegać norm dobrej kultury rolnej oraz wymagań w zakresie zarządzania. Czy będą je stosować bez odpowiedniej kontroli, pozostaje otwartą kwestią.

Zmiany we wspólnej polityce rolnej zostały formalnie zatwierdzone przez Parlament Europejski 24 kwietnia 2024 roku. Rozporządzenie ma być następnie formalnie przyjęte przez Radę, podpisane przez przedstawicieli Rady i Parlamentu Europejskiego i opublikowane w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Przyjęte zmiany zaczynają obowiązywać już w 2024 roku¹⁴.

Trzeba zwrócić uwagę, że zmiany zostały wprowadzone w pośpiechu (aby zatwierdzić pakiet przed czerwcowymi wyborami do Parlamentu Europejskiego i końcem kadencji) i nie zostały poddane szerokim konsultacjom społecznym. Nie uwzględniono między innymi opinii organizacji społecznych i naukowców. Proces decydowania o wspólnej polityce rolnej jest pozbawiony przejrzystości – większość spotkań poświęconych propozycjom zmian odbyła się za zamkniętymi drzwiami, w gronie zaledwie kilku organizacji reprezentujących sektor rolniczy. Jedną z nich była COPA COGECA. Nowe propozycje przygotowywano również bez przeprowadzenia dla nich oceny wpływu, choć jest to niezgodne z prawem Unii Europejskiej.



¹³ Piętnastego marca 2024 roku Komisja Europejska opublikowała projekt rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie (UE) 2021/2115 i (UE) 2021/2116 w odniesieniu do norm dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska, schematów na rzecz klimatu, środowiska i dobrostanu zwierząt, zmian w planach strategicznych wspólnej polityki rolnej, przeglądu planów strategicznych wspólnej polityki rolnej oraz zwolnień z kontroli i kar.

¹⁴ Por. <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20240419IPR20582/parlament-zatwierdza-przeglad-wspolnej-polityki-rolnej-ue> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Zmiany dotyczące norm dobrej kultury rolnej (GAEC)

Norma dobrej
kultury rolnejGAEC 1
Trwałe użytki
zielone

Przed zmianą

Zachowanie trwałych użytków zielonych w stosunku do całkowitej powierzchni użytków rolnych na obszarze referencyjnym (wielkość powierzchni trwałych użytków zielonych w danym państwie)

Po zmianie

Państwa członkowskie mogą przyznać szczególne zwolnienia, jeżeli istnieje ryzyko, że wymogi będą sprzeczne z ich celami (odnoszącymi się do produkcji rolnej w danym państwie)

Państwa członkowskie będą miały większą swobodę w stosowaniu wymogu utrzymania stosunku trwałych użytków zielonych do użytków rolnych powyżej 5% w porównaniu z 2018 rokiem

GAEC 2-4

Ochrona terenów podmokłych i torfowisk

Zakaz wypalania gruntów rolnych
Ustanowienie stref buforowych
wzdłuż cieków wodnych

Bez zmian

GAEC 5
Erozja gleb

Przepisy dotyczące praktyk prowadzenia upraw, ograniczające ryzyko degradacji i erozji gleby

Możliwość wprowadzenia ogólnego odstępstwa od tej normy przez państwa członkowskie

GAEC 6
Minimalna
okrywa gleb

Ostonięcie gleb roślinnością albo zastosowanie innej praktyki z wykorzystaniem zarządzania poplonami

Zwiększenie elastyczności stosowania tej normy przez państwa członkowskie, biorąc pod uwagę między innymi warunki upraw, gleby i warunki klimatyczne. Państwo członkowskie będzie miało swobodę w decydowaniu, w jakim okresie roku ustanowić obowiązek utrzymania okrywy glebowej

GAEC 7
Zmianowanie
i dywersyfikacja
upraw

Prowadzenie płodozmianu, z wyjątkiem upraw prowadzonych pod wodą

Państwa członkowskie mogą zdecydować o dodaniu dywersyfikacji upraw jako alternatywy do zmianowania (ma obowiązywać od 1 stycznia 2024 roku)

Cofnięcie reformy do 2013 roku

GAEC 8
Obszary
nieprodukcyjne
i elementy
krajobrazu

Wyłączenie 4% użytków ornych na obszary nieprodukcyjne w formie obszarów lub elementów krajobrazu i (lub) ugorów. Możliwość wyłączenia tylko 3% użytków ornych w sytuacji przeznaczenia 4% na międzyplony lub uprawy wiążące azot, uprawiane bez stosowania środków ochrony roślin

Ochrona drzew pomników przyrody, rowów i oczek wodnych
Zakaz przycinania drzew i żywopłotów w okresie lęgowym i odchowu młodych przez ptaki

Zniesienie obowiązku minimalnego wyłączenia 4% użytków rolnych. Zamiast tego państwa członkowskie muszą ustanowić system zachęt dla rolników (wprowadzenie nowego ekoschematu – dobrowolnej i płatnej interwencji dla rolników)

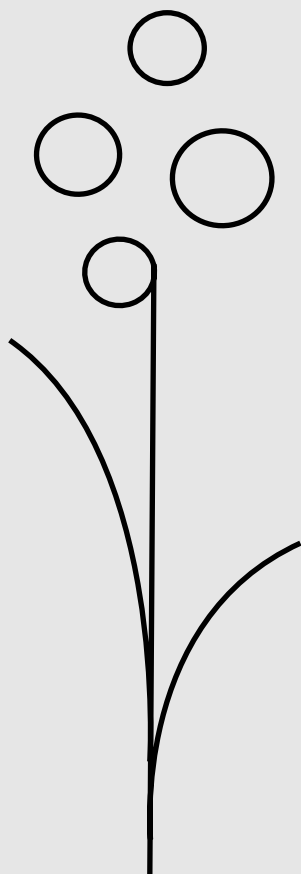
Pozostaje tylko ochrona takich elementów krajobrazu, jak drzewa będące pomnikami przyrody, rowy i oczka wodne. A także obostrzenia dotyczące przycinania drzew i krzewów

Dopuszczenie stosowania środków ochrony roślin

Ustanawiając normy dobrej kultury rolnej GAEC 5–7 lub GAEC 9, państwa członkowskie mogą określić szczególne wyłączenia z wymogów tych norm. Opierają się one na obiektywnych i niedyskryminacyjnych kryteriach dotyczących w danym państwie takich aspektów, jak struktura upraw, rodzaje gleby i systemy rolnicze lub powstawanie szkód na trwałych użytkach zielonych, między innymi z powodu drapieżników lub gatunków inwazyjnych. Wyłączenia szczególne będą jednak ustanawiane jedynie w wypadku i w zakresie, w jakim są one niezbędne w celu rozwiązania konkretnych problemów związanych ze stosowaniem tych norm i nie mogą znacznie utrudniać wkładu każdej z tych norm w osiągnięcie ich głównych celów.

Przy wdrażaniu minimalnych norm GAEC państwa członkowskie mogą zezwolić na tymczasowe odstępstwa od wymogów, takich jak terminy i okresy, w wypadku wystąpienia warunków pogodowych uniemożliwiających rolnikom i innym beneficjentom spełnienie tych wymogów w danym roku. Te tymczasowe odstępstwa mają być ograniczone w swoim zakresie do rolników i innych beneficjentów lub obszarów dotkniętych przez specyficzne warunki pogodowe i mogą być stosowane tylko tak długo, jak jest to absolutnie konieczne.

Powyższe zmiany mocno obniżają standardy dobrej kultury rolnej. Ponadto otwierają furtkę do wprowadzania dalszych ustępstw, gdyż państwa członkowskie mogą wykorzystywać powyższe zapisy do rozluźniania wymogów norm. Dodatkowo małe gospodarstwa rolne, stanowiące w Polsce około trzech czwartych wszystkich gospodarstw, będą wyłączone spod jakiegokolwiek kontroli, mimo że i tak dotychczas ta kontrola była znikoma, gdyż w zakresie dotyczącym warunkowości obejmowała zaledwie 1% beneficjentów płatności – zgodnie z zasadą jej prowadzenia na podstawie analizy ryzyka.





**Gospodarstwa rolne
o powierzchni poniżej
10 hektarów są zwolnione
z kontroli i kar związanych
z przestrzeganiem
wymogów warunkowości
wynikających z norm
GAEC i SMR.**

Co dalej?



Poluzowanie i wycofanie się z części reform polityki rolnej nie kończy dyskusji na temat jej kształtu ani działań pożądaných z perspektywy zarówno ochrony interesów rolników (którzy powinni otrzymywać za swoją pracę godziwe wynagrodzenie), konsumentów (którzy powinni mieć zapewniony dostęp do żywności wysokiej jakości), jak i ochrony przyrody (bez której produkcja żywności w ogóle nie jest możliwa).

W związku z tym warto zwrócić uwagę na trzy aspekty wybrzmiewające podczas strajków polskich rolników:

- * wspieranie rozwoju hodowli i chowu zwierząt gospodarskich,
- * ochrona i odbudowa przyrody,
- * ograniczanie stosowania pestycydów w rolnictwie.

Hodowla zwierząt

Zgodnie z Planem strategicznym dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027 co roku planuje się przeznaczyć znaczne kwoty na wsparcie produkcji zwierzęcej krów (790 milionów euro), owiec (24 milionów euro), kóz (1,387 miliona euro) oraz młodego bydła (894 miliony euro).

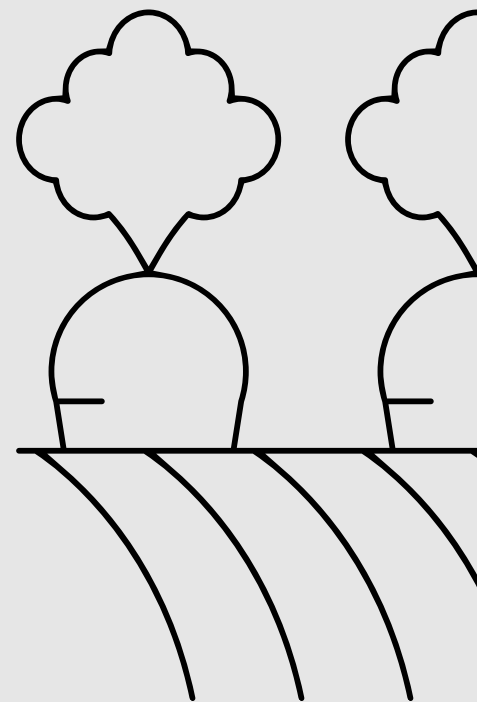
Obowiązuje także dobrowolny dla rolników ekoschemat „Dobrostan zwierząt”, na który średniorocznie w latach 2023–2027 przeznaczono kwotę w wysokości 275 milionów euro. Łącznie są to środki powyżej 1,3 miliarda euro¹⁵.

¹⁵ Por. <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/ekoschemat-dobrostan-zwierzat> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Polska jest w Unii Europejskiej potentatem w produkcji drobiu (pierwsze miejsce) i jaj, wieprzowiny (czwarte miejsce) i wołowiny (siódme miejsce). Wołowina w 80% jest produkowana na eksport. Dane Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa za lata 2020–2022 wykazują stały wzrost eksportu z Polski żywności pochodzenia zwierzęcego, zwłaszcza produktów mleczarskich¹⁶. Prawie 90% produkcji zwierzęcej w Polsce odbywa się w warunkach fermowych, z wykorzystaniem intensywnych i przemysłowych praktyk w chowie i hodowli zwierząt gospodarskich.

Nie można pominąć faktu, że zarówno w Polsce, jak i w Europie rośnie sprzeciw społeczny wobec intensywnych, przemysłowych metod utrzymywania zwierząt gospodarskich, a także długotrwałego ich transportowania oraz niehumanitarnych form uboju (ubój rytualny). Aż 80% badanych z Polski uważa, że dobrostan zwierząt gospodarskich w ich kraju powinien być lepiej chroniony, a 60% byłoby skłonnych zapłacić więcej za produkty pochodzące z gospodarstw dbających o zapewnienie wysokiego dobrostanu zwierząt¹⁷.

W ostatnich pięciu latach wzrosła w Polsce także liczba protestów społecznych przeciw lokalizacji i działaniu ferm przemysłowych. Szacuje się, że odbyło się ich już ponad 3 tysiące, wzrosła także liczba skarg do Rzecznika Praw Obywatelskich na uciążliwość sąsiedowania z fermami przemysłowymi. W styczniu 2024 roku pojawił się projekt ustawy zakazujący hodowli zwierząt futerkowych w Polsce, przewidujący odszkodowania dla osób prowadzących takie fermy. **Polska pozostaje jednym z trzech państw Unii Europejskiej, które jeszcze prowadzą hodowlę zwierząt futerkowych, często w warunkach skrajnego zaniedbania i okrucieństwa.**

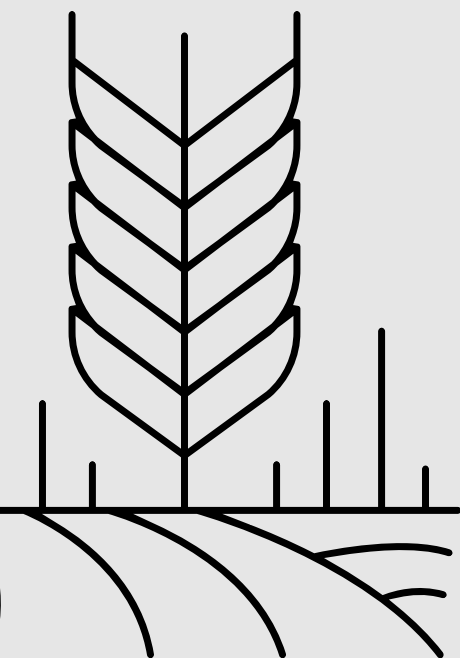


¹⁶ Por dane: <https://www.gov.pl/web/kowr/handel-zagraniczny-produktami-rolno-spozywczymi> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

¹⁷ Por. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2996> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Ochrona i odbudowa przyrody

Między stanem ekosystemów i różnorodnością biologiczną a rolnictwem i bezpieczeństwem żywnościowym istnieje ścisła zależność. Jak wskazują naukowcy, to właśnie postępującą utratę różnorodności biologicznej należy uznać za jedno z największych zagrożeń dla produkcji żywności. **Dlatego motywacją do ratowania przyrody jest nie tylko walka z utratą różnorodności biologicznej i ze zmianą klimatu, ale także potrzeba stabilności i wydajności produkcji rolnej**¹⁸. Z tego właśnie powodu następowały zmiany we wspólnej polityce rolnej, polegające na tym, aby płatności (i ich zwiększanie) kierować do gospodarstw rolnych wprowadzających praktyki i systemy produkcji rolnej służące ochronie środowiska i klimatu.



Przyszłość prawa o odbudowie zasobów przyrodniczych (*Nature Restoration Law*), kluczowego z tego punktu widzenia, pozostaje niepewna. Co prawda w lutym 2024 roku postowie Parlamentu Europejskiego poparli nowe prawo, ale w związku ze sprzeciwem kilku państw, w tym Polski, nie zostało ono zgodnie z planem zatwierdzone przez Radę Unii Europejskiej – głosowanie przełożono na przyszłe posiedzenia, już po czerwcowych wyborach do Parlamentu Europejskiego¹⁹. Jest to związane między innymi z protestami rolników, w tym pojawiającej się przy tej okazji w przestrzeni informacyjnej dezinformacji na temat ograniczeń dla gospodarstw rolnych po wejściu w życie nowego prawa.

Należy podkreślić, że przy wszystkich korzyściach płynących z rozporządzenia, ***Nature Restoration Law* nie wprowadza nowych zobowiązań dla gospodarstw rolnych. Szczególnie nie przewiduje zalewania terenów rolnych w związku z odtwarzaniem torfowisk. Zgodnie z wyjaśnieniami zawartymi w *Nature Restoration Law* ponowne nawodnienie gleb torfowych oznacza po prostu „proces zmiany gleby suchej w glebę mokrą”.**

¹⁸ Por. *List naukowców z całego świata wzywających do ochrony przyrody w celu ratowania rolnictwa*, <https://crowtherlab.com/letter-from-scientists-about-the-eu-restoration-law/> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

¹⁹ Por. <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20240223IPR18078/parlament-przyjmuje-nowe-przepisy-o-odbudowie-zasobow-przyrodniczych> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Kluczowe w związku z tym jest wsparcie praktyk ograniczających odpływ wody z tych terenów, co z kolei ma ogromne znaczenie z perspektywy radzenia sobie z suszą rolniczą. Rozwiązania te miałyby jednak charakter dobrowolny dla rolników.

Nie można również pominąć faktu, że rozporządzenie jest odpowiedzią na oczekiwania obywateli Europy dotyczące ochrony i odbudowy różnorodności biologicznej i ekosystemów. Wyrażono je w propozycjach 2.1 i 2.3–2.5 konkluzji z Konferencji w sprawie przyszłości Europy, podczas której przez rok Europejczycy debatowali na temat wyzwań i priorytetów Unii Europejskiej²⁰. Ochrona i odbudowa przyrody wpisuje się także w obietnice Koalicji Obywatelskiej sformułowane w *100 konkretach na pierwsze 100 dni rządów*²¹, w których zapisano między innymi zobowiązanie do stworzenia programu odtwarzania torfowisk i mokradła, który będzie uwzględniał interesy rolników i chronił środowisko.

Ograniczenie stosowania pestycydów w rolnictwie

Polityka Unii Europejskiej związana ze stosowaniem i z ograniczaniem użycia pestycydów obowiązuje od 2009 roku na mocy przepisów dyrektywy w sprawie zrównoważonego stosowania pestycydów. Jak jednak pokazują analizy, prowadzone między innymi przez Trybunał Obrachunkowy Unii Europejskiej, **od czasu wprowadzenia dyrektywy nie zdołano ograniczyć stosowania pestycydów ani wynikającego z tego ryzyka**²².



Między stanem ekosystemów i różnorodnością biologiczną a rolnictwem i bezpieczeństwem żywnościowym istnieje ścisła zależność. Jak wskazują naukowcy, to właśnie postępującą utratę różnorodności biologicznej należy uznać za jedno z największych zagrożeń dla produkcji żywności.

²⁰ Konferencja w sprawie przyszłości Europy była prowadzoną przez obywateli serią debat i dyskusji, które trwały od kwietnia 2021 do maja 2022 roku i umożliwiły ludziom z całej Europy dzielenie się swoimi pomysłami na temat przyszłości Europy. Por. https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/06619e05-eaee-11ed-a05c-01aa75ed71a1/language-en?_publicationDetails_PublicationDetailsPortlet_source=287012074

²¹ <https://100konkretow.pl/wszystkie-konkrety/> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

²² *Atlas pestycydów. Fakty na temat toksycznych substancji chemicznych w rolnictwie*, Heinrich Boll Stiftung, Koalicja Żywa Ziemia, Polski Klub Ekologiczny, 2024 rok, https://pl.boell.org/sites/default/files/2024-02/atlas-pestycydow-2024_1.pdf [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Pozostałości pestycydów stosowanych w rolnictwie można znaleźć wszędzie – w glebie, wodzie, powietrzu i w żywności. Zanieczyszczają wody (jedna czwarta pestycydów wykrytych w wodach powierzchniowych Unii Europejskiej to substancje zakazane²³). **Aż 83% gleb w Unii Europejskiej jest skażona jednym pestycydem, a 58% – koktajlem pestycydowym**²⁴. Wywierają także negatywny wpływ na ekosystemy – pestycydy uznano za jedną z ważnych przyczyn dramatycznego spadku poziomu bioróżnorodności, w tym ilości owadów i mikroorganizmów niezbędnych z punktu widzenia produkcji rolnej. Zagrożeni są również ludzie narażeni na bezpośredni kontakt z tymi chemicznymi substancjami przez swoją pracę (w tym szczególnie pracownicy sektora rolnego), jak i konsumenci spożywający zanieczyszczoną żywność.

Badania Europejskiego Urzędu do spraw Bezpieczeństwa Żywności pod kątem pozostałości pestycydów w produktach spożywczych (2019) wskazują, że nieco ponad połowa losowo badanej żywności nie zawierała żadnych zanieczyszczeń, podczas gdy 27% produktów zawierało dwie lub więcej pozostałości pestycydów, a limity zostały przekroczone w wypadku 3,9% wszystkich badanych próbek. W 2021 roku w Polsce pozostałości pestycydów wykryto w 57,9% przebadanych próbek (3754) – najczęściej w owocach i warzywach²⁵.

Do poprawy sytuacji miało się przyczynić między innymi rozporządzenie przygotowane na bazie strategii „Od pola do stołu”, w ramach której Komisja Europejska zobowiązała się do ograniczenia stosowania syntetycznych pestycydów i związanego z tym ryzyka o 50% do 2030 roku. W reakcji na protesty rolników Komisja Europejska wycofała jednak ten projekt. Reforma dyrektywy pestycydowej znalazła się więc w punkcie wyjścia.

²³ *Ibidem*.

²⁴ IPES-Food Report 2019.

²⁵ *Ibidem*.

Bibliografia

Atlas mięsa, Heinrich Boll Stiftung, Instytut na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2022.

Atlas pestycydów, Heinrich Boll Stiftung, Koalicja Żywa Ziemia, Polski Klub Ekologiczny, Warszawa 2024.

Commission proposes targeted review of Common Agricultural Policy to support EU farmers, 15 marca 2024 roku, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_24_1493?s=09 [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Ekspertyza: Woda w rolnictwie, Koalicja Żywa Ziemia, [b.m.w.] 2020.

IPES-Food Report 2019.

Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 13 marca 2023 roku w sprawie wykazu wymogów podstawowych z uwzględnieniem przepisów krajowych wdrażających przepisy Unii Europejskiej, w których określono te wymogi podstawowe (M.P. z 2023 r., poz. 274), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WMP20230000274/O/M20230274.pdf> [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Plan strategiczny dla wspólnej polityki rolnej 2023–2027.

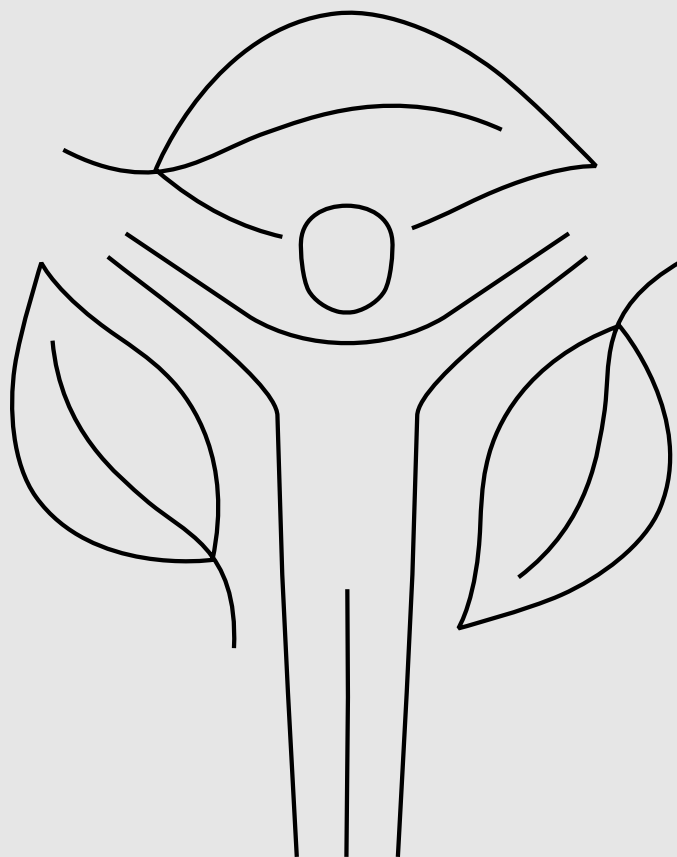
Polityka na talerzu. Przewodnik po agroekologii i suwerenności żywnościowej, Koalicja Żywa Ziemia, [b.m.w.] 2020.

Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Regulations (EU) 2021/2115 and (EU) 2021/2116 as regards good agricultural and environmental condition standards, schemes for climate, environment and animal welfare, amendments to CAP Strategic Plans, review of CAP Strategic Plans and exemptions from controls and penalties. Dostęp on-line: Register of Commission Documents –COM(2024)139 (europa.eu).

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2024/587 z dnia 12 lutego 2024 r. ustanawiające odstępstwo od rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 w odniesieniu do stosowania normy dobrej kultury rolnej gruntów zgodnej z ochroną środowiska (norma GAEC 8), dat kwalifikowalności wydatków do wkładu z EFRG oraz zasad dotyczących zmian planów strategicznych WPR w zakresie modyfikacji pewnych ekoschematów w odniesieniu do roku składania wniosków 2024 (Dz.U. UE L.2024.587), http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2024/587/oj [dostęp: 13 maja 2024 roku].

Sobiesiak-Penszko Paulina, *10 mitów o rolnictwie*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2024.

State of nature in the EU. Results from reporting under the nature directives 2013–2018, EEA Report, No 10/2020.





Justyna Zwolińska

Prawniczka, wykładowczyni i publicystka specjalizująca się w zagadnieniach dotyczących polityki jakości i ochrony środowiska w rolnictwie, polityki żywnościowej, wspólnej polityki rolnej oraz dobrostanu zwierząt gospodarskich. Wykładowczyni na podyplomowych studiach „Prawo o żywności” oraz „Prawa zwierząt” na Uniwersytecie SWPS. Wieloletnia współpracownica organizacji pozarządowych zajmujących się rolnictwem, ochroną środowiska i zwierząt. Członkini Stowarzyszenia Prawnicy na Rzecz Zwierząt oraz Forum Rolnictwa Ekologicznego im. Mieczysława Górnego. Członkini Rady Fundacji Strefa Zieleni. Członkini grupy IFOAM „Farm Animal Welfare”. Ekspertka w Programie ONZ Climate Leadership przy UNEP/GRID. Od 2023 roku członkini Zespołu Klimat/Środowisko w ramach inicjatywy „Nasz Rzecznik”. Koordynatorka ds. rzecznictwa Koalicji Żywa Ziemia.



Aleksandra Pępkowska-Król

Koordynatorka ds. rolnictwa w Ogólnopolskim Towarzystwie Ochrony Ptaków, zaangażowana w działania na rzecz poprawy unijnej wspólnej polityki rolnej w zakresie rozwiązań wspierających różnorodność biologiczną oraz ochronę i odtwarzanie terenów podmokłych. Uczestniczka prac międzynarodowej grupy zadaniowej ds. rolnictwa koordynowanej przez BirdLife Europe and Central Asia oraz koalicji Rolnictwo dla Przyrody.



Paulina Sobiesiak-Penszko

Doktor socjologii, analityczka i dyrektorka Programu Zrównoważonego Rozwoju i Polityki Klimatycznej w Instytucie Spraw Publicznych. Specjalizuje się w temacie niskoemisyjnej transformacji gospodarek, dezinformacji klimatycznej, zrównoważonego rolnictwa i roli kobiet w zielonej transformacji. Autorka i współautorka ponad pięćdziesięciu publikacji. Ekspertka w Programie ONZ Climate Leadership przy UNEP/GRID, Klimatycznej Bazy Wiedzy oraz Koalicji Klimatycznej.



**INSTYTUT SPRAW
PUBLICZNYCH**

